

LINDEGAARDEN I KALUNDBORG DENS HISTORIE OG DENS EJERE

Af J. S. Møller.

I. Forhistorien.

Navnet paa den gamle Gaard, der ligger mod Vest i den gamle By — »Lindegaarden« —, kendes ikke længere tilbage end til lidt efter Midten af det 17. Aarhundrede. Da var ogsaa den første Længe i den nuværende skønne Gaard med de mange hvide Længer med røde Tage omkring to Gaardsrum opført. Og til Gaarden hører endnu den store, smukke gamle terrasseformede Have med dens Linde-, Morbær- og Elmetræer (Fig. 1).

Men har der ikke før det 17. Aarhundrede ligget en anden Gaard her, selv om dennes Mure forlængst helt er styrtet i Grus og udslettede? Dette Spørgsmaal skal her søges besvaret, selv om Svaret kun kan gives som et Sandsynlighedsbevis.

I 1170 og de nærmeste Aar derefter befæstede Esbern Snare Øvrebyen i Kalundborg og byggede Vor Frue Kirke. Til hans Fæstningsanlæg hørte vestre Forborg, som laa i det Vænge, der nu kaldes »Lindevænget«¹⁾ og som til 1907 har hørt til Lindegaarden.

Dette Vænge kaldtes tidligere »Taarnhaven«. Det nævnes saaledes 22. Oktober 1509²⁾. Den 25. Juli 1548 fik Anders Nielsen, Slotsskriver paa Kalundborg, Gavebrev for hans Livstid uden al Afgift (Brev ad gratiam) paa »Taarnhafve« og Strandgaarden, som laa udenfor Kalundborg, vesten op til den ferske Sø, som Jens Jæger

sidst havde i Væрге, »dog at han bygger og forbedrer den«³).

Den 26. November 1556 fik Kirstine, Anders Skrivers Efterleverske, Brev »paa Kronens Have, kaldet Tornhafue« udenfor Kalundborg, hvilken hun selv havde i Væрге uden Landgilde⁴). Den 4. Marts 1570 blev samme »Have« bortforlenet til Mads Skriver i Kalundborg, som aarlig skulde svare 1½ Pd. Korn (= 6 Pd. Byg) deraf til Slottet (d.v.s. til Kronen). Den 1. August 1582 fik Borgmester i Kalundborg Christoffer Faaborg Skøde paa »Kronens Vænge Thornhafue ved Kalundborg«. Vængget strakte sig da i Retningen Øst-Vest fra Søtaarnet til Byens Hestehave, i Retningen Nord-Syd fra Munkesøen til Byens Hestehave (d. e. den nuværende Lundevej). Til Gengæld tilskødede han Kronen sin »jordegne« Bondegaard (d. v. s. Selvejergaard) i Asmindrup⁵).

Senere ejedes dette Vænge af Borgmester Peder Hansen, som den 11. Maj 1640 skødede det til Befalingsmanden paa Kalundborg Slot Hans Lindenov og dennes Arvinger. Det betegnedes da som »liggende vesten for Kalundborg, kaldet Tornhauge«⁶). Dette Vænge kom med ham snart til at høre til Lindegaarden.

Til Oplysning om de nævnte Stedbetegnelser, som gentagne Gange senere bliver benyttet, skal her anføres følgende: Den tidligere Munkesø, der nu er Eng, som hører under Kalundborg Slots Ladegaard (Kaalund Kloster), forsynede Gravene i Esbern Snares Befæstningsanlæg med Vand. Baade de Grave, som fandtes omkring vestre Forborg i Lindevænget, og de Grave, som gik rundt om østre Forborg, det senere Kalundborg Slot, samt de Grave, som forbandt disse Nord og Syd for Byen (Fig. 2). Munkesøen havde Afløb til Fjordens Indervig, „Houet“, gennem en dyb Grøft, der i sen Tid kaldtes „Lunderenden“, men tidligere har heddet „Aalekisterenden“⁷). Dette Navn tyder da paa, at der har været et større Aalefiskeri i Søen; bl. a. i et senere Skøde tales der da ogsaa om „Fiskeri udi Munkesøen“. Nu er Grøften rørlagt og overdækket. Den danner endnu Lindevængets Grænse mod Vest, langs hvilken Esbern Snares vestre Bymur gik.

Fig. 1. Lindegaarden med Omgivelser mod Vest, set fra Kirkens Midtertaarn. Fot. Nationalmuseet II, 1907. Bag Gaarden ses Lindevænget. Til v. for Vejen til Røsnæs: Strandvænget. Til h. for Vejen: Lundebakken. I Baggr. til v.: Gisseløre, til h.: Hestehaven.

Nordøst for Lindevænget laa Søtaarnet i det Hjørne, hvor nordre og vestre yngre Bymur stødte sammen. Det har været et svært, firkantet Taarn, hvis nedre Del nu er lagt fri. Det er, ligesom de tilstødende yngre Bymure og Kalundborg Slot, antagelig opført af Valdemar Atterdag, det maa i hvert Fald være ham, der byggede det svært befæstede Slot som Forstærkning af Esbern Snares østre Forborg. Ogsaa Erik Menved har dog forstærket Fæstningens Mure. Rester af Søtaarnet har været at se længe, det blev staaende helt op i det 18. Aarhundrede, og der kan næppe være Tvivl om, at Vængets Navn i 1509 og senere, „Taarnhave“, hidrører fra dette Taarn, der da ogsaa senere maa have gjort sig fremtrædende paa Stedet.

Vest for Lunderenden laa Byens „Hestehave“. Den har strakt sig op over Bakken mod Vest, hvis Navn nu er „Lundebakken“, mod Syd til Gisseløre, mod Sydvest helt til „Byens Mose“ (Jærnholt Mose), mod Nordvest til Raklev Sogns Skel. Hestehaven var tidligere, i Kong Hans' Tid, delvis bevokset med Træer ^{7b}, og denne lille Skov har sikkert heddet „Lunden“. Under dette Navn findes paa et Kort fra 1762 i Museet i Kalundborg angivet en ret stor Grund, der grænser mod Nord til Munkesøen, mod Sydvest til Hestehaven og mod Øst til Lindevænget (Fig. 5). Mulig er det denne Lund, der har givet Anledning til Byens Navn, da det kunde

være den Lund, hvor Allikerne (Alliken kaldtes „Kaa“) i særlig Grad har holdt til, saa den har faaet Navnet „Kaalund“. Den lille Lund, som nu ligger i Hestehaven, Ellinglund, er af sen Oprindelse.

Vi har ogsaa Efterretninger om en Gaard, som kaldtes »Taa r n g a a r d e n«. »Then Mandag nest effther Sti. Michels Dag« (d. e. 1. Oktober) 1492 bekendtgjorde Birgitta Olofsdatter af Hammersted, at hun havde mageskiftet Kronens Gaard Dronningholm i Nordsjælland, dog med Ret til at bruge og beholde Gaarden de to førstkomende Aar, med »thet Kronene Torn« i Kalundborg, saa snart hun er fraflyttet forannævnte Gaard, med al kongelig Rente og rette Tilliggende, som Morten Siidfridz havde og at »beholde det i min Livstid uden al kongelig Tyng«^s).

I en Fortegnelse over Len fra Frederik d. I.s Tid (1523) nævnes foruden Kalundborg Slot, Sæbygaard og Len: »item (d. e. ligeledes) the try tornn (d. e. de tre Taarne) i Kallyngborg plege oc ware i forlenning paa tieniste i Dronning Dorrethis og Konning Hannssz tiidt«⁹). Dette maa være den »Thorngard«, som Peder Lauridsen 12. December 1504 nævnes som Ejer af¹⁰), og den »Torn-gaardt«, som Fru Hylle, Mads Lauridsens Efterleverske den 23. August 1529 fik Livsbrev paa kvit og frit mod at bygge og forbedre den, og naar hun var død, skulde Gaarden med hvad Bygning, der fandtes derpaa, komme uhindret i Kronen igen¹¹).

Men allerede den 26. August samme Aar fik Nis J e g e r e (d. e. Jæger) Brev paa »Torn-Gaard«, »hvor han nu selv iboer«¹²). Samme Nis Jæger optræder ogsaa i følgende Aktstykke: Den 29. September 1552 gaves Stadfæstelse paa et Pergamentsbrev, som Anders Nielsen, Slotsskriver paa Kalundborg Slot, har fremlagt, og som er udgivet paa Kalundborg Byting Mandag efter St. Poulsdag conversionis (d. e. 28. Januar) 1544, lydende, at Peder Jensen [Byfoged i Kalundborg] efter kongelig Befaling lovlighar solgt og tilskødet Niels Jæger, Borger samme-

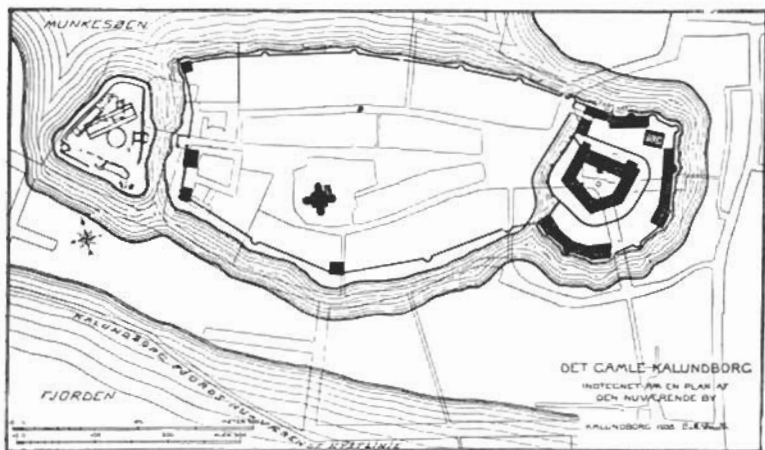

Fig. 2. Grundplan af det gamle Kalundborg, indteget paa en Plan af den nuværende By af C. M. Smidt. Til v.: Vestre Forborg. Til h.: Østre Forborg, Kalundborg Slot.

steds, en Jørd og Grund i Kalundborg, hvorpaa fordom Fru Margrethes Gaard stod¹³). Hvor denne Gaard har ligget, er dog uvist, maaske paa den Plads, som nu skal omtales.

Taarngaarden nævnes atter 3. December 1591, da Borgmester og Raad paa Tønnes Søfrensens Børns Vegne til Valentin Klausen solgte Halvdelen af en Gaard, som var beliggende paa den søndre Side af Mellemgaden (d.e. Adelgaden), østen for Thorngaarden¹⁴). Ved dette vigtige Kildedsted er Taarngaardens Beliggenhed tydeligt betegnet, da den her omtalte Halvdel af en Gaard maa have ligget paa Pladsen mellem den nuværende Lindegaard og Kirken (Fig. 3). Paa Pladsen har sikkert bl. a. ligget de i et Skøde af 28. Marts 1727 nævnte »tvende øde Byggepladser næst østen for Lindegaarden imellem Algaden og de Fattiges Huse«, som maa være de Grunde, der blev købt til Lindegaarden i 1707 og 1708 (S. 89). »De Fattiges Huse« var sikkert de fem »fattige Boder«, som i 1601 skænkedes Byen og som laa i »Rykind«¹⁵); de var i 1697 blevet til

7 Huse, beliggende Sydvest for Kirken, de brændte da, men blev opbygget paany af den formuende Borgmester Thomas Jensen paa egen Bekostning¹⁶). Her laa i sen Tid lignende under Navnet »Rækken«. De er nu erstattet af ny Boliger for Aldersrentenydere.

Henrik Larsen mener, at den i 1591 omtalte Gaard, som Valentin Klausen købte en Part af, tidligere har tilhørt Jens Jæger, vistnok Niels Jægers Søn, og saaledes da kan have hørt til Taarngaarden (S. 40). Paa den Tid tilhørte sidstnævnte Gaard Sognepræsten i Kalundborg, Hr. Jørgen Jacobsen, som boede her og ikke i Præstegaarden, som 1616 siges ikke at have været beboet i Mands Mind¹⁷). Den 1. August 1582 gav Kongen nemlig Hr. Jørgen Jacobsen, Sognepræst i Kalundborg, som havde berettet, at der i den sydvestlige Del af Haven ved hans Gaard »Taarnegaarden« i Kalundborg fra gammel Tid havde staaet et Taarn, som nu var falden ned paa et lille Stykke Mur nær, Tilladelse til at lade dette Stykke Mur nedrive og bruge Pladsen til Udvidelse af sin Have, som han atter skulde skaffe bekvem Lukkelse¹⁸).

Den 27. Januar 1609 fik samme Præst, Jørgen Jacobsen, og hans Arvinger af Kongen Gavebrev paa den nederste Part af det Taarn, som stod i hans Gaard, 6 Alen højt beregnet fra Jorden, med den Grund, hvorpaa Taarnet var bygget. I Tilslutning hertil tillod Kongen i Skrivelse af 28. Januar samme Aar til Lensmanden Sten Brahe, at Borgmester og Raad maatte lade det gamle Taarn, som stod i Sognepræst Hr. Jørgen Jacobsens Gaard, nedbryde fra det øverste indtil 6 Alen over Jorden og siden anvende »det« (d. e. vel Stenene) til Byens eller anden deres Fornødenhed¹⁹).

Jørgen Jacobsen var født ca. 1544. Han havde vistnok været residerende Kapellan i Kalundborg, før han den 3. April 1572 kaldtes til Sognepræst her. Ca. 1588 blev han tillige Provst for Arts-Skipperinge Herreder. Han var gift tre Gange. Første Gang ægtede han den 13. Septem-

ber 1572 sin Formand Jørgen Braads Enke, Marine eller Maria Braad, født Hermeis, som var født i »Løven i Bra-brandt«. Hun fødte ham to Døtre, men Ægteskabets Varighed blev kun kort, da hun døde 10. August 1575. Han giftede sig anden Gang allerede Aaret efter, den 3. Juni 1576, med Kirsten Sørensdatter, som var en Datter af en Borger Søren Jensen i Kalundborg. Hun døde i Barselseng den 18. August 1578, samme Dag hun havde født en Søn, der kom til at hedde Søren og blev Præst i Aarby. Tredie Gang giftede han sig den 6. September 1579 med Anna Madsdatter fra Køge. Hun døde først 29. Maj 1625. I dette Ægteskab fødtes en Søn og en Datter. Selv døde han den 7. Januar 1617, hans Enke overlevede ham da i flere Aar.

Jørgen Jacobsen skal have været en ret fremragende Mand. Han udgav en Prædiken over Lensmanden Sten Brahes Hustru*). Han omarbejdede den gamle Provstebog for Arts-Skipperinge Herreder og fortsatte den til sin Død. Den fortsattes senere af andre, sidste Optegnelse er fra 1660. Den blev efter en Original udskrevet af Hr. Laurids Olufsen Kok 1684, der var Sognepræst i Ulstrup paa Røsnæs. Af denne har Langebek gjort et Uddrag**), hvoraf det, der vedrører Præstehistorien, er trykt i Ny Kirkehistoriske Samlinger. Den frembyder adskilligt af Interesse til Byens og Egnens Historie²⁰).

Historikeren og Digteren L y s k a n d e r har berømt ham, han kaldte ham bl. a. »vir in divinis litteris bene versatus«. Hans Karakteristik skal dog her anføres i Oversættelse: Vel forfaren i Religionen, udmærket ved sjældne Aands- og Legemsgaver, veltalende og gudhengiven i sine Prædikener, forstandig og udholdende i sine Embedsforretninger, dernæst alvorlig og beskeden i det daglige Liv.

Beliggenheden af de i Skrivelserne fra Aarene 1582

*) Titlen er: „Ligpredicken offuer Frue Kirstine Holckis til Baritskow Begræffelse. Met en kaart Beretning om hendes Op-haff oc Herkom, Leffnet og gode Endeligt“. Kbhvn. 1599.

**) Ny kgl. Samling 974 A 40.

og 1609 omtalte to Taarne har ved C. M. Smidts Undersøgelser i Aarene efter 1907 kunnet fastslaaes. Fundamentet af et svært Taarn i Bymuren (den yngre By-
mur) findes under og nær nuværende Lindegaards Vest-
længes nordlige Ende. Det er det Taarn, som i 1609 endnu
havde en betydelig Højde. Og Fundamenter af et andet
Taarn findes under det Hjørne, hvor Lindegaardens Vest-
længde og Sydlængde støder sammen²¹⁾ (Fig. 2 og 3). Sidst-
nævnte er sikkert det i 1582 nævnte Taarn, der allerede
da var faldet ned paa et lille Stykke nær. Det kan næppe
være tvivlsomt, at den Gaard, som da med Sikkerhed har
ligget paa Lindegaardens nuværende Grund, har faaet sit
Navn »Taarnaarden« fra de 1582 og 1609 nævnte to
Taarne (S. 42) eller vel snarest fra det Taarn, der laa mod
Nord, da det længst havde beholdt en betydelig Højde.
Sammenligningsvis havde Lindegaardsvænget sikkert
faaet sit ældre Navn »Taarnhaven« fra Søtaarnet.

Naar Vilh. Lorenzen har fremsat den Anskuelse,
at denne Taarnaard har ligget Syd for Kirken i Præ-
stegade²²⁾, er dette sikkert ikke rigtigt.

Ogsaa senere i det 17. Aarhundrede ejedes Taarna-
arden af en Præst, nemlig Magister Valentin Christensen Køler. Han var født i Malmø den 18. Decem-
ber 1587. Han blev Student her 1612 og tog 1614 Baccala-
urgraden. Den 15. Juli 1617 kaldtes han til Kapellan ved
Vor Frue Kirke i København, og samme Aar tog han Ma-
gistergraden. I 1620 rejste han udenlands for at fortsætte
sine Studier, og han kaldtes 10. November 1622 til Sogne-
præst i Kalundborg, hvor han tillige blev Provst. En af
hans Døtre blev gift med Biskoppen i Trondhjems Stift,
Dr. Erich Erichsen Pontoppidan. En Ligprædiken, som
han holdt over Lensmanden paa Kalundborg Slot, Kai
Rantzau, blev trykt 1626*). Han døde 4. Juli 1649. Det

*) Titlen er: „Øffrigheds Speyel: som findes i den CI Kong Davids
Psalme, fremsæt den 15. April Anno 1623 i Vor Frue Kircke
udi Callundborgs Slot, hans adelige Lig bleff sørgeligen nedsat“.
Kbhvn. 1626. 40.

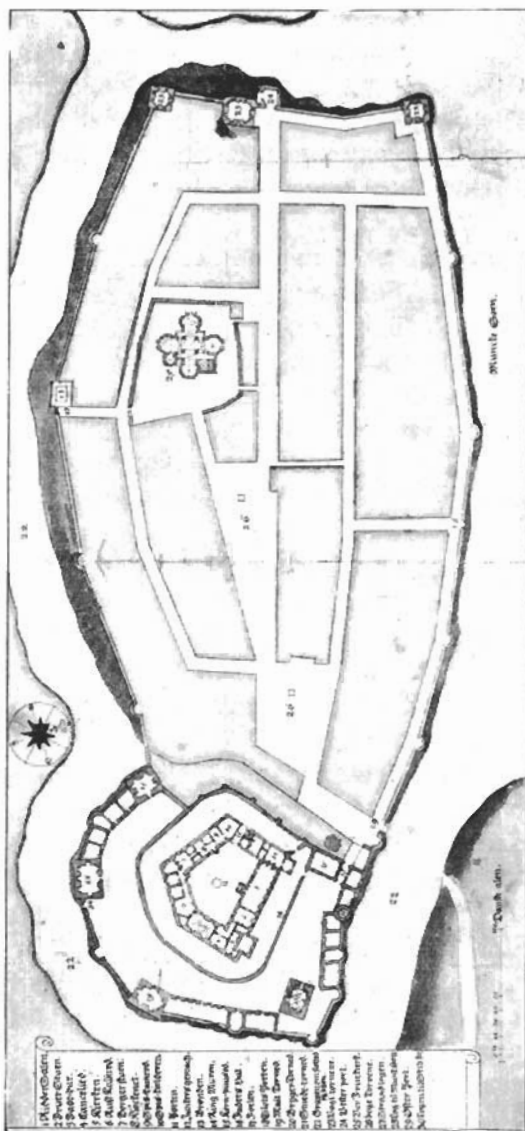

Fig. 3. Plan af Byen og Kalundborg Slot fra Midten af det 17. Aarh., dog udført paa Grundlag af en ældre hidtil ukendt Tegning. Syd opad! I vestre Bymur ses fra Nord til Syd: Søtaarnet, et Portaarn (Vesterport) og de to Taarne under Lindegaarden.

hedder, at han døde paa sin Gaard »Hervigsholm«^{*)}23).

Han maa da vel have givet Taarngaarden dette Navn, Taarnene har nok paa dette Tidspunkt været helt nedrevne. Den maa iøvrigt have været en meget anselig Gaard paa dette Tidspunkt. Den vurderedes nemlig 1645 til 1500 Dlr. Mark, medens ingen anden af Byens Gaarde blev sat højere end til 1000 Dlr. Mark. Dette tyder paa, at han har ombygget den²⁴).

Gaarden arvedes af hans Svigersøn, Hr. Erich Erichsen, der var Slotspræst paa Antvorskov. Denne solgte Gaarden 1656 til Hans Lindenov (jfr. S. 53 f.).

Valentin Christensen Køler, der aabenbart har været ikke blot en Mand med sin Tids højeste Dannelse og med gode Kundskaber, men ogsaa en velhavende Mand, gav paa sit Dødsleje til de fattige Husarme i Kalundborg 100 Sletdaler og til Skolebørn 100 Sletdaler. Pengene skulde stedse staa paa Rente. Svigersønnen og Datteren bestemte senere, at Beløbet, som da ikke var blevet udbetalt endnu, skulde forøges med Renten, saa det ialt blev paa 300 Sletdaler, hvoraf Halvdelen skulde tilfalde »trende nødtørf-tige, lærvillige, skikkelige og tugtige Personer i Skolemesterens Bysse«, den anden Halvdel til Husarme^{24b}).

•

Der er endnu et Spørgsmaal: Hvor har Esbern Snare bygget sin Gaard i Kalundborg? Han har bygget Vor Frue Kirke i Aarene efter 1170, og Kirken er planlagt som en Borgkirke²⁵). Det vilde derfor være at vente, om han ogsaa havde opført sit Bosted nær Kirken. Saavel i hans fædrene Hjem i Fjenneslev som i Bjernede, hvis Kirke tilhørte en Mand af hans nærmeste Slægt, var Gaard og Kirke knyttede nær sammen. Mange andre Steder laa en Stormands Gaard og hans Kirke i umiddelbar Nærhed af hinanden²⁶). Vilhelm Lorenzen har

*) Navnet „Hervigsholm“ var dannet efter Navnet paa Fjordens Indervig „Hærvig“ og -holm, der var en yndet Endelse i Navnet paa Datidens Herregaarde (Rosenholm, Marsvinsholm o. s. v.)

med Rette gjort opmærksom paa et i saa Henseende vigtigt Vidnesbyrd. I Kalundborg Bys Grundtakst af 1682 siges det nemlig om Lindegaarden, at deraf »er ingen Skat eller Contribution gangen, och ey kand vidisz, om dend under Grundtaksten eller Landmaalingen schall henhøre«. Det kunde deraf fremgaa, at den Gaard, som Hans Lindenov havde været Ejer af, forhen har tilhørt Kronen²⁷).

Da det af det foregaaende fremgaar, at Lindegaarden ligger der, hvor Taarngaarden tidligere laa, og at denne, ligesom Taarnhaven, har været i Kronens Eje, faar vi derigennem en Forklaring paa, at Lindegaarden i det 17. Aarhundrede var skattefri til Kronen (jfr. S. 54, 75 og 92).

Da Esbern Assersøn med Tilnavnet Snare døde 1204, maa hans Ejendomme være gaaet over til Datteren, som vore gamle Krøniker kalder »Fru Ingeborg af Kalundborg«. Hun blev gift med Drosten Peder Strangeisen, der døde i Ribe 1241, samme Aar som Valdemar Sejr. Fru Ingeborg sad da paa Faderens Borg som en mægtig Frue. Men under den Spænding, der opstod mellem den danske Krone og Hertug Erik Abelsøn af Sønderjylland, stillede hendes Søn Anders, fordum Abels Marsk, sig paa Hertugens Side, og han fandtes i dennes Følge efter Slaget paa Lohede 1261. Ingeborg selv har uden Tvivl ogsaa været mistænkt for at være Abels Æt gunstig, i hvert Fald blev hun Aaret efter fordrevet fra Kalundborg, som Kronen nu bemægtigede sig. Hun døde nogle Aar efter — 1267 — i Slesvig²⁸).

Ved hendes Forvisning blev da hendes to Gaarde, Kalundborg og Sæbygaard, konfiskerede og kom derved i Kronens Eje i Erik Klippings Tid.

Hermed er da givet et Sandsynlighedsbevis for, at Esbern Snares Gaard har ligget der, hvor den Gaard, som godt 200 Aar efter Fru Ingeborgs Fordrivelse herfra laa og kaldtes Taarngaarden,

paa hvis Grund den nuværende Lindegaards Bygninger senere har rejst sig, selvom vi ikke kan følge Gaardens Skæbne i disse 200 Aar.

II. Hans Lindenov og Elisabeth Augusta.

Hans Lindenov (den yngre) fødtes paa Gavnø d. 25. Marts 1616 som Søn af Rigsraaden, »den rige« Hans Lindenov og Lisbeth Sophie Rantzau. Denne havde 1609 faaet Dragsholm som Len, men allerede Aaret efter ombyttede han dette Len med Hammershus, som han havde til 1624, hvorefter han fik Kalundborg som Len til 1639.

Hans Lindenov den yngre til Iversnæs (nu Wedellsborg), Søndergaarde og Tybrind blev 1635 Hofjunker, og Aaret efter blev han Kammerjunker og trolovet med Frøken*) Elisabeth Augusta. Hun var født paa Kronborg d. 28. December 1623 som Datter af Kong Christian IV i dennes Ægteskab »til venstre Haand« 1615 med den da 17-aarige Jomfru Kirsten Munk som Kongens lovlige Hustru. Kirsten Munk hørte da ogsaa til den høje danske Adel.

Kongen elskede utvivlsomt Kirsten Munk højt, og hun fødte ham ialt 12 Børn, hvoraf 6 var levende Pigebørn. En af disse var Leonora Christina, der var 1½ Aar yngre end Elisabeth Augusta. Leonora Christina er for al Fremtid blevet lige berømt ved sin tragiske Skæbne fra Højhed til Fald og de 22 Aars Fængsel i Blaataarn samt ved sin heroiske Kærlighed som den højt begavede Rigens Hofmester Corfitz Ulfeldts Hustru, en Kærlighed, som denne sikkert ogsaa altid gengældte, og ved sit stolte, betagende »Jammersminde«, der altid vil indtage en høj Plads i dansk Litteratur.

Ogsaa de andre Døtre blev gift med Adelsmænd; Christiane blev saaledes gift med Hannibal

*) Betegnelsen „Frøken“ brugtes den Gang kun om ugifte fyrstelige Damer, men Kongen tillagte sine Døtre denne Betegnelse — ogsaa efter deres Giftermaal.

Sehested, der ogsaa blev Righofmester; han var en betydelig men ærgerrig og stærkt egennyttig Statsmand. Hedvig blev gift med Krigeren og Lensmanden paa Bornholm Ebbe Ulfeldt.

Kongens Ægteskab med Kirsten Munk endte med en Skandale, da hun fik et Kærlighedsforhold til »Rhingreven«, hvorfor der indtraadte en faktisk Skilsmisse 1630, og hun fik da anvist Bolig paa Herregaardene Boller og Rosenvold i Jylland, som Kongen befaledede hendes Moder Ellen Marsvin at afstaa til hende.

Kirsten Munks Døtre havde modtaget en ond Arv fra Moderen. Denne synes at have været ikke blot en stærkt sanselig, men en helt igennem grov og uædel Natur, uden synderlig Intelligens eller moralsk Sans, let vakt til ubændig Lidenskab, som uhemmet udladede sig i Ord og Handlinger af oprørende Raahed, en daarlig Moder for sine Børn. Leonora Christinas Karakter dannede den eneste, men straalende Undtagelse fra Reglen, hun slægtede i det hele mest Faderen paa. Ogsaa Kirsten Munks eneste levende Søn, Valdemar Christian, var ikke bedre og var tilmed en Døgenigt¹).

Men Kongen elskede ogsaa efter Skilsmissen sine Børn, hvis Ægtemænd han ogsaa selv udsaa sig. Hans Svigersønner fik da høje Stillinger og stor Indflydelse i hans Levetid.

Svigersønnerne kom dog efterhaanden i Modsætning til Kongen, særlig da denne 1646 lod Kirsten Munk indespærre paa Boller, idet han samtidig fratog hende Raadighed over hendes Ejendomme. Aaret efter maatte han dog frigive hende efter Rigsraadets Henstilling, som dette havde tilstillet Kongen paa Svigersønnerne Corfitz Ulfeldts og Hans Lindenovs Anmodning. Hertil bidrag iøvrigt i høj Grad, at Rigsraadet med sin Anmodning havde fremsat en Trusel om, at ellers vilde Hertug Frederik ikke have Udsigt til at blive valgt til Konge. Christian IV var da gammel og følte sig legemligt svag, nærmende sig Døden, der da ogsaa indtraf 28. Februar 1648²).

Efter F r e d e r i k d. III's Tronbestigelse samme Aar, hvorved Hans Lindenov blev Ridder, mistede »Svigersønnerpartiet« snart al Indflydelse. I 1651 styrtedes Corfitz Ulfeldt og Hannibal Sehested, og Hans Lindenov selv bøjede sig for Magten, men med hans Anseelse, som han kun havde skyldt sit Ægteskab, var det da ganske forbi. Han har da heller aldrig spillet nogen fremtrædende Rolle³). Hannibal Sehested havde derimod en mærkelig Evne til stedse at redde sig ud af farlige Situationer, men han var ogsaa langt bedre begavet.

Adelen havde i Kong Christians Tid Hovedindflydelsen her i Landet, da alene Adelsmænd og faktisk endda kun Højadelen kunde faa Sæde i Rigsraadet, og da Rigsraadet i visse Henseender dannede den øverste Regering, der bl. a. havde Indflydelse paa, hvem der kunde vælges til Konge. Haandfæstningerne gav Adelen en lovhjemlet Stilling overfor Kongen og de andre Stænder, hvorfor den ogsaa i andre Henseender havde en økonomisk og værdifuld Særstilling. Den ejede omtrent Halvdelen af alt Jordegods med Frihed for Afgifter. Den var fri for Told og Acsise af indførte Varer, havde Tiendefrihed og havde bl. a. Eneret til at faa Len og til at fede og forhandle Stude.

Men Adelen var iøvrigt da i Forfald; den var, med de hæderlige Undtagelser, forgældet og raa og var hængiven til Drik og Fylder, ligesom den iøvrigt kun tænkte paa egen Fordel. Og ikke mindst »Svigersønnernes« Kreds frembød mange sørgelige Eksempler paa Raahed og Fordærvelse. Reaktionen kom med Enevældens Indførelse.

*

Efter denne lille historiske Oversigt, der har været nødvendig som Baggrund for Hans Lindenovs og Hustrus Liv og Skæbne, skal hans Forbindelse med Kalundborg, hvor han blev Lensmand 1639, og hans Forhold til Lindegaarden omtales.

Som Lensmand fik han en indbringende Administrationsstilling. Han bestyrede Kronens Gods og opkrævede Skatter og Afgifter indenfor Lenets Omraade, Arts og Skippinge Herreder og Samsø. Han plejede Ret paa Herredstinget i Kongens Navn og indsatte Embedsmænd paa Land og i By. Han førte ogsaa et vist Tilsyn med Byens Styrelse. Som Vederlag fik Hans Lindenov en vis fastsat Sum aarlig efter at have gjort Regnskab; et saadant Vederlag kaldtes »Genant«. Hans Hjælpere var dels Skrivere, som førte Regnskabet, dels Fogeder.

Kalundborg Len hørte til de større. Til Oplysning herom skal anføres følgende. I et Overslag af Kongen over Rigets Indtægter og Udgifter i 1642 hedder det (med ændret Retskrivning)*):

Kalundborg Len, deraf lader unge Hr. Hans Lindenov Rigens Raad gøre Regnskab for vist og uvist, og naar Lensmandens Genant og anden Udgift er fratagen, kan af den visse (d. e. sikker) Indkomst blive tilovers, som Kongelig Majestæt haver fri: 5912 Rdlr. 1½ Ort 1¼ d.4).

Af den svenske Resident Durells Relationer fra Frederik d. III's Tid, kort efter dennes Tronbestigelse, haves følgende Oplysninger om Mandtallet i Kalundborg Slots Len:

- 8 jordegne Bønder (d. e. Selvejere).
- 117 Fæstebønder.
- 26 Ugedagsmænd.
- 528 Gaardmænd.
- 2 Haandværksmænd med Avl.
- 20 Haandværksmænd uden Avl.
- 313 Dreng for fuld Løn.
- 212 Dreng for halv Løn.
- 9 Fæstebønder, forarmede og øde, som ingen Skat giver.5)

*

*) Den gode Præst P. Paludan skriver: „Jeg kunde beholde den gamle Orthographie, som findes i Haandskriftet, men det sinner baade Læseren og mig. Ordene selv vil jeg beholde“. (Beskrivelse over Staden Kallundborg, S. 72). Dette Princip følger jeg her som i det følgende — dog med enkelte Undtagelser.

Den 27. Oktober 1639 stod Hans Lindenovs og Elisabeth Augustas Bryllup paa Københavns Slot. Det har sikkert været prægtigt, da han blev Kongens Svigersøn. Der er nok navnlig blevet spist godt og drukket tæt. Som Bryllupsgave fik han Kalundborg Slots Len efter Faderen, og samtidig forlod han Hoftjenesten. Derefter har de nygifte sikkert taget Bopæl paa Kalundborg Slot, hvor deres Børn blev født. I Maj 1640 optoges han i Rigsraadet⁶).

Som Lensmand fik han i 1642 Lejlighed til at tale Øvrebyens Sag overfor Nedrebyen hos Kongen. Den 30. November 1643 skrev han til Kongens Sekretær Otto Brockenhus og omtaler, at der maaske kunde komme en Mand herfra ved Navn Christen Agerup eller hans Kvinde og supplicere (klage) imod ham. Han bad derfor om, at der ingen Beslutning bliver taget, før han faar Lov til at paa-tegne Ansøgningen, thi denne Agerup er »en modvillig Compan, som sidder og bruger ulovligt Købmandsskab og Forprang i Forstaden og fordærver Kongens Bønder«, hvorfor han nu bliver forfulgt med Lov og Ret, mens han truer med at klage til Kongen.

Sagen var den, at Øvrebyen som den gamle befæstede By fra gammel Tid havde de egentlige Købstadrettigheder. Beboerne i Nedrebyen boede, som Kæmnerregnskaberne udtrykker det. »extra urbem«, d. v. s. udenfor Byen, og i de af Kong Hans givne Privilegier hed det, at Handel kun maatte drives indenfor Byen. Men Pladsen indenfor Murene var kun ringe, og i stigende Grad byggede de Næringsdrivende derfor Huse i den gamle Bondeby, Nedrebyen, der oprindelig kaldtes *K o r d e l*, og hvorfra de drev deres Næring. Herover klagede, som før, Øvrebyens Næringsdrivende og betegnede Handelen der som Forprang, ligesom man tvang dem, der tog Borgerskab som Købmænd, til at bo oppe i Byen. De Næringsdrivende i Nedrebyen hævdede herimod, at da Grundene der var solgt som Købstadjord, maatte de ogsaa have Ret til at

drive Købmandsskab herfra. Hidtil havde Øvrebyen faaet Ret af Kongen. I 1640-erne faldt der paa Landstinget to Gange Dom til Gunst for Øvrebyen. Sagen blev derefter indstævnet for højeste Ret, som imidlertid 1649 henviste den til Behandling i en Kommission med den Bemærkning, at Landstinget ikke havde kunnet dømme anderledes, men at Billighed dog aabenbart talte for Nedrebyens Købmænd. I Kommissionen, der bestod af 5 Adelsmænd, fik Hans Lindenov ogsaa Sæde. Dens Kendelse kom til at lyde paa, at Nedrebyen skulde nyde lige Handels- og Købstadret med Øvrebyen, hvilket efter Paludan fik kongelig Stadfæstelse. Men Virkeligheden kom aabenbart ikke til at svare hertil. Det var først efter Svenskernes voldsomme Brandskatning af Byens Indvaanere i 1659, at Kordelgade, den tidligere »Strandgade« i Kordel, blev Centrum for Byens Handel⁷).

Som den Stormand Hans Lindenov var, maatte han naturligvis ogsaa skaffe sig Besiddelser i Kalundborg. Den 11. Maj 1640 fik han da Skøde paa »Taarnhaven«, det senere Lindevænge (S. 38). Samme Aar købte han af Byen for 200 Rdl. et stort Stykke af Hestehaven; det er naturligt at antage, at dette Areal har grænset op til Taarnhaven mod Øst⁸). Af Borgerne købte han nogle Haver, der laa mod Nordvest i Byen, medens han af Byen købte et lille Stræde og en Have⁹). Sidstnævnte Stykke Have er vist den smalle Strimmel Have, der hører til Lindegaarden og ligger mellem Vestlængen og Gaden mod Vest; Strædet er da blevet udvidet til en bredere Gade senere i Tiden. I 1656 købte han af Borgerne nogle Haver i »Strandvænget«, der var beliggende Syd for den nuværende Lundevej ned mod Fjorden¹⁰). Hvor denne Vej gaar nu, gik ogsaa den Gang en Vej vester ud til Røsnæs.

Den 12. Maj 1656 tinglæstes Skøde paa den Gaard, der forhen hed »Taarnngaarden«, som han købte af Slotspræsten paa

Antvorskov, Hr. Erich Erichsen. Det hedder herom i Købekontrakten af 2. Maj samme Aar, at Hans Lindenov købte »en Gaard, liggende indenfor Vesterport paa den søndre Side med al sin Tilbehøring, Gaardsrum og Haugerum, som er fri Ejendom, undtagen hvis Jordskyld deraf for nogle tilkøbte Pladser gaar efter Adkomstbrevs Formelding. Item et Vænge liggendes mellem det lille Stræde, som gaar til Hestehaugen, vesten for Kalundborg, og Stranden, strækkende sig af Vester fra Laurids Jensen Skræders Hauge og i Øster til Kristen Jensen Kældersvends Strandgaard og Hauge, som gaar [giver?] aarlig Jordskyld til Vor Frue Kirke efter Jordebogens Indhold 2 Mk. 1 Skil., som Mag. Erich Erichsens Hustru efter sin salige Fader Magister Valentin Christensen, fordum Sognepræst i Kalundborg og Provst i Arts Herred, arvet haver« ... »Efter Købeprevs Indhold, dateret Slagelse d. 2. Maj 1656, blev læst og paaskrevet og blev samme Skøde fuldkommen meldt over alle fire Tingstokke, eftersom ingen Genmæle derimod blev gjort i nogen Maade .....«¹¹).

Selvom Købekontraktens Ordlyd ikke udtrykkeligt giver Gaarden noget Navn, kan der dog ikke være Tvivl om, at dens ældre Navn har været »Taarngaarden«, hvis Beliggenhed foran S. 41 er paavist. Og denne Gaard kom senere til at hedde »Lindegaarden«, af hvilken Hans Lindenov med Sikkerhed vides at have været Ejer. Det hedder nemlig i Byens Grundtakst fra 1682: »Nr. 1. En Gaard velbr. Hr. Statholder Jørgen Bjelke iboer og tilhører, som tilforn haver været salig Hr. Hans Lindenovs Avlsgaard«¹²). Lindegaarden betegnes senere hen ogsaa som Nr. 1 af Byens Ejendomme. Ved den sidste Matrikulering fik den Nr. 315.

Lindegaarden var altsaa Hans Lindenovs Avlsgaard; han havde jo ogsaa efterhaanden købt en Del Jorder, og han har maattet have en Bestyrer og anden Medhjælp til at drive disse. Paa Taarngaardens Grund har han mulig

opført en Bygning til Bolig for disse, selv boede han jo med Familien paa Kalundborg Slot. Efter gammel Tradition skal han have opført Lindegaarden, hvilket Paludan ogsaa siger. Der kan dog kun være Tale om, at Gaardens nuværende Beboelseslænge mod Gaden er blevet opført af Hans Lindenov, endda undtagen dens vestre Ende, hvori »Riddersalen« nu er, da den konstruktivt hører Vestlængen til.

Denne Beboelseslænge har nemlig endnu det 17. Aarhundredes Karakter, da Stolperne er forlængede et godt Stykke over Loftsbjælkerne, hvorved der er dannet den for den Tid karakteristiske »Styrterumsvæg«, hvori der anbragtes Luger, hvorigennem høstet Sæd kunde føres ind, og Kornet efter Tærskningen kunde »styrtes« ud. I denne Væg er nemlig anbragt smaa, mellemfaldende Stolper mellem Højstolperne. Derfor er denne Længe mulig opført af Hans Lindenov, den er dog snarest opført af Sognepræsten Magister Valentin Christensen Køler, Gaarden var jo i hans Ejertid 1645 vurderet til den høje Pris af 1500 Dir. Mark. (S. 46).

Men som Adelsmand var det da ikke blot en selvfølgelig Opgave for ham at forøge sit Jordegods. Det var ogsaa en uskreven Pligt at støtte Kirken og de Fattige med Gaver. I Aaret 1646 oprettede han saaledes en Fundats paa 400 Speciedaler til Vor Frue Kirke og 300 Speciedaler til de Fattige i Kalundborg. Fundatsens Ordlyd er med en mindre Udeladelse og med ændret Retskrivning følgende:

„Jeg Hans Lindenov til Iversnæs, Danmarks Riges Raad og kgl. Maj.sts Befalingsmand paa Kalundborg Slot, kendes og gør herved for alle vitterligt, at jeg udi den hellige Trefoldigheds Navn haver stiftet, funderet med Taksigelse for Guds den allerhøjstes rige Velgerninger ...

Først til sanctæ Mariæ eller Vor Frue Kirke her udi Kalundborg fire Hundrede Rigsdaler in specie. Iligemaade til de fattige Husarme og Skolebørn her sammesteds tre Hundrede Rigsdaler in specie, som aarlig og evig skal staa paa Rente, og be-

meldte Kirke med de Fattige alene eje og tilhøre, som jeg selv en Tid lang paa Rente vil beholde og aarlig deraf paa Kalundborg Raadhus Renten, beregnet seks pro cento, rigtig erlægge, som er 42 Rigsdaler in specie, til Borgemester og Raad otte Dage før Jul nu førstkommendes. Hvilken Rente skal anvendes paa Kirken af Kirkens Hovedstol og uddeles og anvendes iblandt og paa de Fattige, som forbemeldt, saa vidt af deres Hovedstol forstrækkes, aarligen og til hver Jul continuere (d. e. vedblive), som sædvanligt er med andre Fattiges Penge, udi Sognepræstens Nærværelse. Mens naar Hovedstolen vorder erlagt, skal Borgemester og Raad, de som nu ere eller andre i deres Sted kommendes vorder, samme Penge hos visse og vederhæftige Folk udsætte paa Rente, saa Kirken og de Fattige aarligen bekommer deraf deres visse Indkomst og Rente, som forbemeldt er. Ingen, være sig hvo det være kan, maa Hovedstolen opskrive eller optage, at anvende være sig enten til noget fornødent eller ufnødent i nogen Maader, alene Renten som foreskrevet staa at følge ubehindret. Og dermed saaledes at forrette og handle, som de for Gud den allerhøjeste og Øvrigheden vil være bekendt. Hvorfore Borgemestre og Raad samt deres Efterkommere ved rigtig Bog og Mandtal paa Renten af de Fattiges Penge haver at bevise, hvad samme Personer samme Penge bekommer med andre, eller til hvad de Fattiges Tarv de anvendt vorder, om paaæskes. Desligeste skulle de og have Indseende [med], at bemeldte Penge, til hvilke „Stiftinger“ gjort er, ingen Skade lide paa noget af alt foreskrevne. Og saafremt det sker, da have de selv derfor at staa til Rette, til hvilke af enten mine Arvinger [eller] derpaa talendes vorder, og samme Penge igen indvinder. Hvorimod de, som Skyld haver, skal med lige Værd denne min Stifting hver særdeles til sit Sted af deres eget oprette. Og ellers skal denne Fundats saaledes uigenkallendes holdes og efterkommes udi alle Maader.

Derimod er mig af Borgemester og Raad bevilget et Stolestade foroven i Kirken imellem den sydvestre Stenpille og Muren, paa hvilken Sted jeg Kirken til en Prydelse, paa min egen Bekostning, en Stol med al Tilbehøring haver opret og bekostet, som skal følge mig, min Hustru og vore Arvinger, imens de til ere. Og skal alle dennem bemeldte vores Arvinger efter min Afgang herfra ikke være forment at indgaa paa samme Stolestade, naar det begæres. Mens Borgemesteren forpligtet være at lade Døren for Stolen aabne, naar det af de bemeldte Vedkommende begæres, hvilken altid skal have Nøglen og derhos Indseende [med, at] samme Stol ikke kommer noget [til] Skade. Ingen andre, i hvo de ere eller være kan, enten af lige eller ringere Stand, skal nogen Ret til dette Stolestade sig maa tilholde have eller derpaa maa indgaa, med

mindre de det haver med dens tilhørendes Villie og Minde, eftersom det ikke er gjort eller oprettet for Lensmandens Højhed eller Embede[s] Skyld. Borgemester og Raad skal og forpligtet være efter deres Løfte at holde samme Stol vedlige paa Kirkens Bekostning, de som nu ere eller herefter kømmendes vorder, efter at jeg vorder herfra skilt, saa den ikke skal forfalde eller fordærves, ej heller Trappen eller noget dens Tilbehøring i nogen Maader.

Mens fuldkommeligen disse Stiftinger saaledes uryggeligen holdes og efterkommes skal, som foreskrevet staa, bekræfter jeg med min egen Haand og Zignet her underskrevet og paatrykt med Provsten M[ag.] Valentin Christensen, Sognepræst, Peder Hansen, Borgemester, Jens Pedersen, Simon Pedersen, Hans Holgersen og Jens Lauridsen Bonnum, Raadmænd her i Callundborrig, alle med deres egne Hænder og Zigneter denne Fundats at stadfæste udi Callundborrig Anno 1646“.

En senere Tilføjelse paa Fundatsen viser, at denne Fundats har været »læst paa Boller Birketing for Retten« Lørdag d. 26. September Anno 1663, og at den blev læst »for Boller Port« d. 17. November samme Aar¹³).

Denne Tilføjelse viser, at der har været Vanskelighed med Fundatsens Opfyldelse. Det fremgaar nemlig af denne, at Hans Lindenov forbeholdt sig en Tid ikke at udbetale Kapitalen mod at forrente den. Efter hans Død har man da søgt Kapitalen inddrevet ad Rettens Vej, men den blev dog aldrig indbetalt. Dette gav nemlig Anledning til, at en Kommission senere nedsattes til at undersøge Aarsagen hertil. Først 1750 fandt man ud af, at Kapitalen aldrig var blevet udbetalt »formedelst den svenske Krig, som satte Lindenov i Armod«. Ansvar herfor kunde dog for ikke paalægges de stedlige ansvarshavende¹⁴).

Om den i Fundatsen omtalte Stol i Kirken, der maa have været anbragt i Højde med Prædikestolen, da der omtales en Trappe, vides iøvrigt intet. Mulig er den blevet knust 1827, da Midtertaarnet styrtede ned.

Derimod siges Hans Lindenov 1650 at have skænket Vor Frue Kirke den af Billedsnideren i Holbæk Lorents Jørgensen udskaarne prægtige Altertavle. Paa denne er baade Hans Lindenovs og Elisabeth Augustas Vaaben ud-

skaarne. Om Billedskæreren heller ikke har faaet sin Betaling herfor, derom melder Historien mig bekendt intet. Thi Lindenovs »Armod« skyldtes ingenlunde den svenske Krig. Han har heller ikke betalt Byen den Obligation paa 200 Rdlr., som han udstedte for det Stykke Jord, som han allerede i 1640 købte (S. 53). Herom siger Paludan ogsaa, at Aarsagen hertil var, at han i den svenske Krig blev fattig og ej kunde betale, hvad han enten til Byen eller af andre offentlige Penge var skyldig¹⁵). Nej, hans Penge-nød bundede dybere, hvilket vil fremgaa af det følgende*).

*

Hans Lindenov og Elisabeth August boede altsaa paa Kalundborg Slot. Men hvorledes formede deres Liv sig? Og hvorledes var deres ægteskabelige Forhold?

Ja, i det ydre har deres Liv været fint og fornemt nok. Begge hørte til Landets allerfornemste Adel, og de var selve Kongen nærstaaende som Svigersøn og Datter. Elisabeth Augusta førte, som sine Søstre, endog Titlen af »Grevinde til Slesvig-Holsten«, og hun havde, ligesom de, Ret til at kaldes »Frøken« (S. 48). Lindenov blev 1640 ogsaa optaget i selve Rigsraadet, og han kom derved ind i den snævrere Politik i Forbindelse med sine Svogre, hvis Forhold til Kongen dog, som nævnt, efterhaanden kølnedes. Der var vel ingenlunde altid Enighed mellem Svogrene, ofte stredes de stærkt, men overfor Kongen stod de i egen Interesse altid sammen. I 1647 fik Lindenov ved Svogeren Hannibal Sehesteds Bistand anvist en betydelig aarlig »Pension« af de norske Indtægter¹⁶). I 1648 blev han ved Frederik d. III's Kroning Ridder. Men snart efter den Tid blev det helt forbi med Svogrenes Indflydelse, og i 1650 mistede han denne Pension, hvilket nok har været et haardt Slag, da hans aabenbart kroniske Pengeforlegenhed blev værre og værre¹⁷). Han fik dog under Frede-

*) Det er derfor ogsaa tvivlsomt, om Lindenov har skænket Altertavlen. Af Vaabnene kan intet sluttes i saa Henseende, da Lensmandens Vaaben kunde anbringes, selv om Kirken betalte. (Museumsinspektør Chr. Axel Jensens Oplysning.)

rik d. III's Regering i det hele Lov til at leve ret uforstyrret. »Kongen ansaa uden Tvivl den raa og lidet begavede Mand, som kun brød sig om Heste og Fruentimmere, og var i Gæld opover Ørene og ikke nød nogen Anseelse, for altfor ubetydelig til, at han kunde blive farlig for ham«¹⁸). Saaledes forstaar man det bedre, at han hverken kunde betale Fundatsens Paalydende eller de 200 Rdlr., som han var Byen skyldig.

Vi ved ogsaa, at Kirsten Munk hadede Hans Lindenov bl. a. paa Grund af de stadige Pengekrav, som han stillede til hende. Hun skrev saaledes i et Brev til Leonora Christina 1654: »H. L. gør mig al den Fortræd, han kan« og »H. L. gør for sin Part, hvad han kan, saa Gud straffe ham«. Og i et andet Brev til samme 1656 hedder det om ham: »Jeg kan ikke nok klage dig, som H. L. forfølger mig med en ond Mund, sender mig mange Bud og truer mig saa meget«. Svigerinden Christiane skrev 1658 i et Brev til en af Søstrene: »Jeg ved ikke andet at sige, end jeg vil haabe, at H. L. far ondt, før han dør, mens saa længe jeg lever, saa skal jeg bede Guds Hævn over ham, thi han haver været Aarsag til salig Fru Moders Død, saa Gud straffe ham saa vidst«¹⁹).

Ogsaa Ægteparrets ægteskabelige Forhold var ikke blot alt andet end idyllisk, det var skandaløst slet, begge var hinanden iøvrigt i høj Grad utro. Dette fremgaar med al Tydelighed af nogle Breve, som dels Søstrene Elisabeth Augusta og Hedvig, dels disses Mænd Hans Lindenov og Ebbe Ulfeldt har skrevet, og som er udgivne af Birket Smith²⁰). De gengives her i Uddrag og med nyere Retsskrivning:

I et Brev fra Lindenov til sin Hustru, der er udateret men maa være lidt ældre end 1652, hedder det bl. a. som Svar paa et Brev fra hende, hvori hun har begæret »Rettergang« dem imellem, at »det er det, som jeg af Hjærtet længes efter ... I haver længe nok hemmeligt sladret om mig hos Eders Venner«, derfor ønsker han, at hun skal

fremsætte sine Beskyldninger mod ham offentligt, og »jeg skal saa sandt for Gud ikke dølgge jo at sige alle de »Stykker«, I haver gjort imod mig, siden det første vi kom sammen ... Belangende jeg søger ikke Seng med Eder, saa er jeg spodtsk over det at gøre, efterdi jeg ved, det er i alle Folks Munde, hvorledes her er dennem, som I hellere vil være hos og omgaas med end mig«. Han skriver yderligere, at hun »ikke agter, hvad hun sværger«. I et Brev fra Foraaret har hun nemlig bekendt det, hun havde gjort mod ham, som hun ikke burde have gjort, og hun har der sværget »paa al den Part, I (d. e. E. A.) skal have i Guds Rige, saa fremt I begærer en god Forløsning med det Barn, I reder til Barsel med*), da vilde I aldrig mere gøre mig imod med Eders Villie, hvilket I slet intet haver holdt«. Meningen heraf maa vist være, at det Barn, hun skulde føde, ikke var hans Barn, og at hun havde indrømmet dette.

Hun har aabenbart ogsaa truet med at ville rejse fra ham. Hertil skriver han: »Eders Bortrejse, I truer saa møget med, saa haver jeg alt for halvandet Aar siden faaet Nys deraf, at I haver brugt Eders Sladder og sagt, I vilde drage fra mig, hvilket jeg kun længes efter at se, og er ret sporsk derover. Jeg skal forsikre Eder, I skal aldrig mere efter den Dag, saalænge jeg lever, komme i mit Hus, og det skulde være [til] mit og mine Børns største Gavn; mit Hus skulde vist blive bedre forestaaet, end I haver forestaaet det. I haver mere haft Lyst til Galskab og Skarn, end taget Vare paa Eders Hus. Enhver ærlig Kone vil jeg lade dømme, om det var oprigtigt gjort af Eder mod mig, at I holdt med den Mær, som turde understaa sig at sige til min Tjener: »lech mihr im Ars« (d. e. kys mig i R . . .)«. I Slutningen af det lange Brev hedder det endvidere: »Lader mig vide, hvad I skal give den, som saa vel havde »kuppet« det Gæstebud i »Kostrup« (vel Kaastrup i Tømme-

*) Det er det Barn, Kirsten Ellen, som Elisabeth Augusta i Brevet 2 $\frac{1}{10}$ 1652 omtaler som dødt.

rup Sogn), at mesten alle Eders Kanuter vare bøden did. De vidste vel, at de gjorde Eder stor Tjeneste dermed, at den Skelm Peder Bing kom der ..... Naar I er færdig at rejse, saa er det bedst, at den Skelm følger Eder, at naar Eder om Trøst er bange, han da kan trøste Eder. Jeg maa bekende, at jeg er bleven gift i en Fandens Maade«. Peder Bing var aabenbart en af dem, hun stod i Forhold til.

Men lad os nu høre den anden Part! I et langt Brev fra Elisabeth Augusta til Søsteren Leonora Christina, der er dateret »aff Kallingborg Slott 21. Octobris 1652«, forekommer Guds Navn hyppigt, men iøvrigt er det ikke opbyggeligt. Hun fortæller, at Hans Lindenovs Søster er død, men at hun ikke har mærket nogen Sorg hos ham, da han kom fra Begravelsen, »min Kirsten Ellen stod endda over Jorden otte Dage, efter at han var hjemkommen, men han var alligevel hver Dag paa Jagt, siden han kom hjem, og indtil hun blev sat ned, han vilde gerne stille sig melanholisk ad, men det havde som Gud [ved] ingen Art ... der er ingen Bestandighed i hannem, ikke heller kan der være nogen bestandig Venskab eller Kærlighed«.

Saa skriver hun om Svogeren »Hannibal [Sehested] den Skelm«, men tilføjer hun: videre at skrive om ham er han ikke værd, thi vi kender ham nok, hver i sit Sted, Guds Strafs Plage være over hans Person, det ønsker jeg hannem«. Hun indrømmer i Brevet, at hun »haver været meget letsindig tilførn«, men »nu er den eneste Verdens Trøst for mig, at Gud lever endnu«. Blandt meget andet fortæller hun ogsaa om et Besøg, som hun har aflagt sin Moder for bl. a. paa Hans Lindenovs Vegne at laane denne 16,000 Rdlr. og tage Gaarden Tybrind i Ørslev Sogn paa Fyn i Pant, hvilket Moderen dog ikke vilde indlade sig paa. Da hun kom hjem og fortalte ham om dette Afslag, blev han »meget forbittret derover«. Han truede straks med at drage til Hove og mage det saaledes, at hun fik en Formynder, og hun skulde komme til at »vrive sine Fingre derover«.

Til Søsteren henvender hun saa følgende, sikkert træffende og rigtige Udtalelse: »Jeg vilde vel trøste Dig baade med Bibelen og andet, men jeg ved, at jeg er for daarlig dertil, thi i Skriften er Du selv oplyst nok, og i andre verdslige Sager er Du bedre belæst og erfaren end jeg«. Og saa slutter hun Brevet med følgende Tirade: »Gud den allermægtigste vil jeg til Liv og Sjæl befale Dig og forbliver Din tro Søster til Døden«.

Det kan her tilføjes, at allerede i det følgende Aar maatte Lindenov sælge sin Gaard Tybrind til Kirsten Munk for at skaffe sig kontante Penge. Han fik 6000 Daler.

I et andet langt Brev til Leonora Christina, dateret Kalundborg Slot 15. December 1655, skriver Elisabeth Augusta bl. a. følgende: »Her gaar det desværre paa den gamle Vis, værre og ikke bedre«. Hun fortæller saa, at Hans Lindenov paany har plaget Kirsten Munk med Krav om, at hun skulde skifte med sine Børn, hvilket han ikke havde fortalt hende, men hun havde for faa Dage siden faaet det at vide af andre. Saa hedder det: »Han bliver jo længere jo galere, der er ikke Papir nok i Kalundborg hans Bedrifter at opskrive. Pesten regerer her meget i Byen*) og allevegne paa Lenet, men ham vil Vorherre ikke skille os ved«. Og efter paany at have skrevet om hans Arvekrav tilføjer hun: »Gud give jeg var i Jorden, jeg sidder her som en Ugle iblandt Kragerne, haver ikke en Ven at tale førtroligt med eller at klage min Nød for, og af hannem haver jeg saamegen stor Tribulation (d. a. Plage), som Gud bedst ved ...«.

Saa fortæller hun sin »hjærte Søster« en »synderlig Historie«: »For nogle Uger siden var Søster Christiane med sit venne Dyr (d. e. dennes Mand, Hannibal Sehested) her«. Medens de en Aften havde siddet til Bords sammen med Borgmesteren i Byen, havde hun udbragt en Skaal for sin Broder Valdemar Christian, hvem Sehested da var

*) Pesten rasede da endnu ude paa Sjælland (jfr. F. V. Mansa: Bidrag til Folkesygdommens og Sundhedsplejens Historie i Danmark, S. 405).

meget vred paa. Denne blev meget vred derover, og efter Maaltidet kaldte han hende derfor »din Skidtfos« og Kirsten Munks Børn i det hele som noget »Pak, det Djævelen fare i dem til Hobe«. »Men saa vil jeg tro, at han fik Besked, Skelm og Hundsfot var den bedste Titel«. Kortsagt, ingen af dem sparede paa Ukvemsord af groveste Slags. Tilsidst blev han som »et afsindigt Menneske« og udtalte, at han vilde tage Livet af sig. »Det bad jeg ham gøre, jo før jo bedre, det havde været at ønske for 10 Aar siden at have været sket, med mere som ikke er værd at skrive [om], thi det var meget groft paa begge Sider. To Dage efter laa han til Sengs og sagde vist at have faaet noget Forgift i sig, da mente han, at jeg havde kommet noget i ham. Men jeg sagde, [at] han var ikke Umagen værd, der kommer vel en, der fik Penge for at gøre sig Umage med hannem«. Dermed sigtede hun til Bøddelen! Senere hedder det i Brevet: »Om Morgenen betroede han Søster Christiane, at han altid havde ment, at Du varst den forbandeste Kvind, som kunde være til, men nu saa han, at jeg var ni Gange forbandeder!«

Efter at have ønsket Guds Velsignelse over Leonora, hendes Mand og Børn samt Søster Sophie slutter hun Brevet med følgende: »Vilde Vorherre gør min Lykke saa god og skille mig ved mit Huskors ..., nu, man faar at vente Tiden, den allerhøjeste Gud vil jeg troligen til Liv og Sjæl have Eder alle sammen befalet og forbliver din tro Søster til Døden«.

Denne sidste Forsikring bør ikke tages for mere, end den er, en Kliché, thi hun har aabenbart været nærmest misundelig paa Leonora Christina, og under dennes forfærdelige og uretfærdige Fangenskab i Blaataarn i 22 lange Aar uden Dom fra 1663 viste hun, saa længe hun levede, denne ikke Spor af Deltagelse. Leonora fortæller saaledes i »Jammersminde«, at da hun førtes fangen til Fængslet og kom forbi Søsterens Bopæl i København, havde denne siddet i sit Bislag, og hun skulde da have sagt:

»Dersom jeg var skyldig, da var der intet [der]udi at sige; men var jeg uskyldig, da skete mig for meget«. Og sammesteds skriver Leonora Christina senere: »Samme Aar (d. e. 1673) lod min Søster Elisabeth Augusta mig hilse ved Tøtzleff (o: Slotsfogden) og spørge, om jeg havde Lyst til nogen Frugt, da vilde hun sende mig den. Jeg forundrede mig over den Hilsen, som mig kom fra min Søster i mit Fængsels tiende Aar, og sagde jeg: »Det er bedre silde end aldrig!« Lod hende intet svare«⁽²¹⁾).

Der haves endnu en ejendommelig Satire fra Datiden, som ogsaa kan give et Bidrag til de Personers Karakteristik, som her er omtalt. Satiren hedder »Kirsten Munks Ballet, holden nu nyligen i Djævelens Hovedresidens udi mange Kavallerers og mange Damers Nærværelse ...«⁽²²⁾. Satiren bærer vel Aarstallet 1650, men den maa snarest henføres til Midten af 1650-erne. Dens meget grove Skyts er nærmest rettet mod Kirsten Munk, hendes Døtre og disses Mænd, men sparer dog ikke heller andre Personer. Hver af disse karakteriseres paa ejendommelig Maade; deres Navne anføres dog ikke, men i et Manuskript fra det 17. Aarhundrede er i Randen med en senere Haand tilføjet nogle Bogstaver, der skal angive Navnet. Paa Scenen, hvor Dansen foregik, stod et højt Taarn, hvorpaa øverst en Krone. Et højt uanstændigt Billede af Fru Kirsten prydede Taarnets Midte, Paa Gulvet en straalende Krone. Ordlyden er her gengivet med nyere Retsskrivning.

Om Elisabeth Augusta hedder det i Satiren: »Som forrige Person endnu dansede, blev en liden »kraagrygget« Dame »fremlied« med en sort Fløjls Hat paa Hovedet med et Smykke, hvorpaa disse Ord: *ululo cum lupis* (Jeg tuder med Ulvene). Paa hendes Forklæde var syet i Guld dette Ord: *ardeo* (Jeg brænder). Paa hendes Bryst: *amore langveo* (Jeg forgaar for Kærlighed). I Dansen havde hun meget Øje paa Kronen, men hun turde ikke komme den saa nær, som de andre«.

Om H a n s L i n d e n o v hedder det: »Derefter fulgte en stor, bevæbnet, anselig dog grum Mand til Syne med en lang Bøsse i den ene Haand og et Slagsværd i den anden. Bag paa hans Klæder var udsyet adskillige Geværer og »Stykker« (d. e. Kanoner?) med disse Ord: non regi, sed mihi et sociis (Ikke for Kongen, men for mig og mine Stolbrødre). Paa hans Stormhat stod skrevet: fortior in poculis quam in acie (Jeg er stærkere i Drik end i Feltslag). Paa hans Slagsværd: Jeg sønderhugger og sønderslaar alle Svinestier og Gaasestier. Da det begæredes at faa at vide, hvem denne Kavaller var, svarede Ceremonimesteren: Det er en af Fru Kirsten Munks Svogre«.

Om Fru K i r s t e n M u n k hedder det: »Derefter ankom Grevinden Fru Kisten selv ind med en Hob andre Damer, meget prægtig, og efter at have gjort en »finlig« Reverens for Belsebub, som stod ikke langt derfra i sit kongelige Sæde, begyndte hun at slaa en Dans an. Paa Theatro var sat en Krone, som skinnede herlig af Guld og Stene, den dansede hun rundtom, og i Dansen vilde hun alt til at træde paa samme Krone, mens der laa en lille Djævel paa Gulvet med en gloende Ildtang, som han stak Fru Kisten mellem Benene, saa tit hun kom den for nær, og der stod skrevet paa Kronen: premor, non opprimor (Jeg trykker, men undertrykkes ikke«.

B i r k e t S m i t h, som har udgivet denne Satire i Trykken, bemærker, at den er plump i sine Udtryk, ensidig og hadefuld, men den indeholder ogsaa ret træffende Træk til de deri omtalte Personers Karakteristik²³).

Den er altsaa en Røst fra Samtiden, og dens Ophavsmand har sikkert kendt ikke blot de her nævnte Personer, men ogsaa de andre, der optræder i »Balletten«. Derfor er den værdifuld for os — sammen med Brevene, der taler for sig selv.

*

Elisabeth Augustas fromme Ønske om, at Vorherre snart vilde skille hende af med hendes Huskors, gik inden lang

Tid i Opfyldelse. Under Svenskekrigen fik Kalundborg i Slutningen af 1657 Meddelelse om, at Byen kunde vente en større Styrke danske Tropper til Indkvartering og under Befaling af Ritmester Poul Rantzau, som tidligere havde været indkvarteret her. Da havde dennes brutale Færd vakt Borgernes dybeste Forbitrelse. Derfor anraabte de nu Hans Lindenov om Hjælp. Han tog sig ogsaa varmt af Sagen og kritiserede i et langt Brev til Rigsraad Christen Skeel skarpt den forvirrede og planløse Maade, hvorpaa Indkvarteringen da var ordnet. Resultatet af denne Henvendelse kendes ikke. Dog synes det Overbechske Regiment at være kommen i Stedet for Rantzau²⁴).

Aaret efter indgav Magistrat og Borgerskab en Betsværing til Hans Lindenov over den Beskatning, som Fjenden da havde paalagt Byens Borgere²⁵).

Den 19. April 1658 døde Kirsten Munk, og dermed arvede Elisabeth Augusta som sin Part af Moderens mange Ejendomme Herregaardene Boller og Rosenvold i Jylland. Samme Aar ombyttede Hans Lindenov Kalundborg Len med Sct. Knuds Len i Odense. Familien maa da være flyttet fra Kalundborg, og Ejendommen her maa snart være solgt. Under Københavns Belejring 1659 opholdt han sig der, og han døde der den 29. Maj 1659²⁶). Samtidig brandskattede Svenskerne jo Kalundborg, og de ødelagde ogsaa Slottet²⁷), saa Hans Lindenov blev den sidste Lensmand, der kom til at bo i det gamle, berømte Slot. I en »Taxeringsforretning« for Kalundborg By af 1657, hvori Hans Lindenov selv deltog, hedder det i Begyndelsen: »Velbr. Hr. Slotsherrens Gaard ved Vesterport taxeret og vurderet for 800 Rdlr.²⁸).

Efter hans Død tog Elisabeth Augusta vel snart Bopæl paa Boller, for hvis Port den S. 57 omtalte Fundats blev »læst« 1663, men hun synes dog i nogen Tid at have levet i København (se S. 63). Stærkt forgældet havde hun altid været, hun havde ogsaa fra tidligere Tid en betydelig Gæld, som hun forøgede ved et letsindigt Levned, navn-

lig ved Spil, og allerede i 1663 var hun nærved at gøre »Opbud« og maatte sælge baade Boller og Rosenvold. I sin sidste Levetid levede hun af Kongens Naade. Da hun døde den 9. August 1677, var hun dog fremdeles i Trang²⁹).

I Ægteskabet blev der ialt født 5 Børn, 2 Drengene (Christian og Hans) og 3 Piger (de to nedenfor nævnte og Kirsten Ellen, der døde spæd). En Datter Sophie Amalie, som fødtes i Kalundborg 1649, blev 1681 Friherreinde til Lindenberg og blev berygtet for sit udsvævende Liv, og det fortæltes, at hun havde ladet sin Mand, Claus Daa, myrde 1678 paa Daasborg (Lindenberg). Hun døde 1688 i Aalborg i Barnsnød. En anden Datter Anna Catharina, der som ugift boede i København, blev den, der efter Leonora Christinas Ønske kom til Blaataarn den 18. Maj 1685 og ledsagede hende, der vilde »ud med Manner«, ud af Fængslet³⁰). Hun døde i København 1692.

Historikeren J. A. Fridericia har karakteriseret Hans Lindenov saaledes: »Hengiven til lave Passioner, brutal i Gerning, til det yderste simpel i Tale, forgældet og i Strid med Alverden var han en Type paa det værste Forfald indenfor det danske Aristokratis Spidser«³¹).

Den jævne Mand i Kalundborg har næppe haft noget godt at sige om ham, medens han boede her. Dette fremgaar med al Tydelighed af et lokalt Sagn, der endnu kan fortælles der. Sagnet lyder saaledes: Hver Julenat kører Hans Lindenov gennem Skibbrogade med sit Hovede under Armen, og han kører tilsidst ind gennem den lukkede Port i det nuværende Gadenummer 20 der^{31b}). Efter Folkets Tro hørte han da til de usalige, som efter sin Død maatte blive ved at gaa igen.

Hans Hustru har ogsaa været alt andet end et elskeligt Menneske, raa og utro i sit Ægteskab.

Birket Smith, der har skrevet Leonora Christinas Historie og bl. a. ogsaa har udgivet Jammersminde, de her benyttede Breve og Satiren samt nogle Breve fra Søsteren Hedvig, der var gift med Ebbe Ulfeldt, og som

var særlig berygtet, har givet følgende samlede Billede specielt af Ægtefællerne Hans Lindenov og Elisabeth Augusta samt af Ebbe Ulfeldt og Hedvig:

»Grov Usædelighed og en Raahed, der ikke sjældent grænser til det ligefrem pøbelagtige, udgør dets mest fremtrædende Træk. Ægteskabsbrud, Skældsord og Forbandelser, — Ægteskabsbrud, Forbandelser og Prygl eller dog Trudsler om Prygl, er de stadige Omkvæd i disse to Ægteskaber, der i øvrigt skæmmedes af Laster, som enten kun ganske flygtigt eller slet ikke omtales i Brevene.«

Yderligere skriver Birket Smith, at i tre af Søstrenes Ægteskaber stod Mand og Hustru mod hinanden, i hele Kredsen af Svigersønner stod Søkende mod Søkende, Svogrene mod hinanden indbyrdes, mod Svigermoderen og Svigerinder, Børnene mod deres Moder. Leonora Christina synes at have været den eneste hæderlige Undtagelse fra Reglen. Og hele Svigersønnerpartiets »Lyder og Laster hører væsentlig med til Billedet af hin Tids Adelsstand overhovedet og af det stigende Forfald i denne Stand, som gjorde en helt ny Fordeling af Magtforholdene til en Livsbetingelse for Staten«³²). Denne Ændring i Magtforholdene fandt da Sted 1660 med Enevældens Indførelse.

Som et bidragydende Efterslet til den her givne Skildring af Hans Lindenov og Hustru skal her endnu anføres en Registrering af i hvert Fald noget af Ægteparrets Indbo fra deres Ophold i Kalundborg. Dokumentet findes i Kalundborg Byfogedarkiv³³). Det anføres her med nyere Retskrivning:

Jhm*).

Forteinelse over det Gods, som fandtes hos Christen Hansen, Ridefoged, boende i Kalundborg, som tilhører velb. Frøken Elisabeth Augusta til Boller, og vi Mourits Ernst von Rønnou og Henrich Linderot til Kongs-Gaard 1663 den 15. December lovligen haver indført Borgemestre og Raad i Kalundborg for deres Fordring, saavidt dette kan tilstrække efter deres Anvisning.

*) Jhm. = Jesum, ligesom den oftere brugte korte Form. JHS, der betyder Jesus, Bogstavet H er det græske Bogstav for E.

1 stor, sort beslagen Kiste med Vaaben paa og inden dragen med Klæde, dertil en lukket Laas ... 12 Rdr. Derudi findes:

1 blaarandet Underdyne ... 6 Rdr. 4 Mk. 1 dito ... 6 Rdr. 1 dito ... 5 Rdr. 2 Mk. 1 Hovedpude ... 1 Rdr. 1 dito ... 1 Rigsort.

En gammel Egepakkiste*) ... 2 Rdr. Derudi findes:

1 g[ammel] Boldavids**) Bænkedyne (Dyne her = Hynde) ... 1 Rigsort. 1 g[ammel] grov blaarandet Underdyne ... 2½ Rdr. 1 gammel dito ... 1 Rdr. 1 Ort. Endnu 1 dito ... 1 Rdr. 1 Ort. 1 dito ... 1 Rdr. 1 Ort. 1 Olmerdugs***) Dundyne ... 4 Mk. 1 g[ammel] dito ... 4 Mk.

Dette er fordærvet og af Utøj opædt.

1 stor, sortbeslagen Kiste med Vaaben paa, dragen inden med Klæde. Med Laas for ... 12 Rdr. Derudi findes:

1 gammel, blaarandet Underdyne ... 2 Rdr. 1 gammel dito ... 2½ Rdr. 1 dito ... 3 Rdr. 1 gammel forslidt Overdyne ... 4 Mk.

1 gammel Fyrre Pakkiste ... 1 Rdr. Derudi findes:

2 gamle Bøsser uden Laas ... 4 Mk. 1 gammelt „Banteleer“ (d. e. Bandoler****) ... 3 Mk. 4 Bøsser ... 1 Rdr. 1 gammel „fyr bøse“*****) ... 2 Mk. 3 Kobberpiber til en Destillerpande (d. e. til Brændevinsdestillation) ... 1 Rdr. 1 Ort. 1 Par Vægtskaale ... 1 Rdr. 1 Par dito ... 1 Ort. 1 lukket Dørlaas uden Nøgle ... 4 Mk. 3 Par gamle Ridestænger ... 4 Mk. 1 gammelt Overtræk til et Hylster ... 8 Sk. 1 Hundehalsbaand ... 8 Sk. 1 gammel Bøsselaas... 1 Mk.

Tvende smaa beslagne Kister med Christiani (IV's) Vaaben paa, dragne inden i med rød blomstret Atlask, Stykket 16 Rdr., er ... 32 Rdr. 1 gammelt Natskrin, betrukket med Læder, og 1 Bækken i af Tin for ... 2 Rdr. 11 gamle, ubrugelige Sadler for ... 3 Rdr. 1 gammel „Felt-jisser“ (vel Skrivefejl for „Felisen“, efter tysk Fell-eisen“, en med en Jernstang lukket Lædertaske, en Vadsæk) for ... 1½ Mk. 1 gammel Sælskinds „Hattefoer“ (Hattefederal) ... 2 Mk. 1 firkantet Stenbord (Bord med Stenplade) ... 4 Rdr. 1 udskaaen Ege „voege“ (d. e. Vugge af Eg) ... 16 Rdr. 1 „Winduis Korffue“ (Vindueskurv, en Kurvefletning som Vinduesskærm) ... 1 Rdr. 1 Ort. 1 lidet „Cantor“*****) med Skuffe i, Dantziger Arbejde ... 5 Rdr.

*) Pakkiste = en Kiste eller Kasse, hvori Varer indpakkes. Den var aabenbart anderledes end en Standkiste.

**) Boldavid = ubleget Lærred.

***) Olmerdug brugtes navnlig til Overdyner. Tværtraadene er paa Olmerdug i Overvægt paa Retsiden og skal skjule Kæden. Afstribningen falder da paa Tværs af Stoffet.

****) Bandoler = Skulderrem til at bære Vaaben i.

*****) Fyr-Bosse = Bosse med Fyrllaas.

*****) Cantor = Møbel (Skab) med Skuffer og til at skrive ved.

1 lidet, gammel beslaget Skrin, uden Laas, „laged i tou“*) ... 2 Rdr.
 1 lidet firkantet Fyrrebord ... 3 Mk. 9 Stykker gammelt „pernelle“
 (d. e. Panel) ... 2 Rdr. 1 gammel ubrugelig „sempherifii**“) ... 1
 Rdr. 3 gamle høje Stole, betrukne med sort Baj à 3 Mk., er ... 1½
 Rdr. 3 dito uden Betræk ... 1½ Rdr. 1 liden dito ... 2 Mk. 2 Ryg-
 stole ... 2 Rdr. 3 hvide, gemene finske Æsker (Spaanæske fra Fin-
 land) ... 2 Mk. 1 liden udskaaen Ege-Seng ... 4 Rdr. 1 Klædepres-
 se af Egetræ, den ene Skrue borte ... 3 Mk. 1 lidet, hvid[malet] af-
 langt Fyrreskrin ... 1 Rigsort. 3 Stykker gammel rød Panel ... 1
 Rigsort, 1 „gamell stoer postiff med schiffblad paa****“) ... 10 Rdr.
 1 Gavl[ende] af en udtrukket Seng ... 1 Rigsort, 1 gammelt, rødt
 Skab ... 1 Rdr. 1 gammelt grøn[malet] dito ... 4 Mk. 1 Kalender
 Tavle ... 4 Mk. 1 rød[malet] Seng med Himmel ... 3 Rdr. 1 Flaske-
 foder****) uden Flasker ... 4 Mk. 1 langt, beslaaet Egeskrin ... 3
 Rdr. 2 Bølge til et „Regal*****“) ... 1 Rdr. 1 lidet gammel Zypres-
 Skrin (d. e. af det kostbare Zyprestræ), beslaaet ... 1 Rdr. 1 gam-
 melt „flasche-foer“ (Flaskefoder) med 2 Flasker ... 4 Mk. 1 gam-
 melt Skrin med 3 Skuffer udi ... 4 Mk. 1 gammel „harre“ (Harve)
 med Jerntænder udi ... 1½ Rdr. 1 gammel beslaaet Kuffert ... 2
 Rdr. 1 Klædekurv ... 2 Mk. 4 Englehoveder af Kridt [af Kridtpibe-
 ler]*****) for 1 Mk. 2 Heste af Kridt ... 1 Mk. 3 Løver af Kridt ...
 12 Skil. 1 gammel Fyrre Pak[kiste] ... 1 Rdr. 1 gammel, sort Fyrre
 Kiste ... 1 Rdr. 1 stort „Horsebrende“ (Hestebrændjern) ... 1 Mk.
 1 lidet dito ... 6 Sk. 1 Ege-Bordfod med en liden Cantor under, og
 en „Ege-Ramme“, dog „Stenen“ dertil er borte (vel Rammen til en
 Bordplade, hvis Midte har været en Stenplade. „Cantorets“ Anbrin-
 gelse synes ret uforstaaelig) ... 4 Rdr. 1 gammel Skivefod (d. e.
 Bordfod) ... 1 Rdr. 1 gammel, ubrugelig Stegvender ... 2 Rdr. 1
 Jern-Halvtønde, vurderet til 10 Rdr., hvor udi fandtes nogle Per-
 gaments- og Papirsbreve, som vi ikke kunde nummerere eller Re-
 versal (d. e. Fortegnelse) der paa at gøre, men [de] blev lagt ned
 i en liden hvid Kiste, som vi og Borgmester Peder Trelund forsegle-
 lede, og han til sig annammede.

*) „laged i tou“ betyder vel, at „Laaget er itu“.

***) „Sempherif“ kan mulig være en Fejlskrivning for „Sem-
 phoni“ eller rettere for „Symphoni“ = Symphonium, der
 var et Strenginstrument i en mindre Kasse, der kunde stil-
 les paa et Bord og var forsynet med Tangenter — omtrent
 som en Klavichord.

****) „Postif“er = et lille, flytteligt Orgel, en Lirekasse. „Schiff-
 blad“ = Skiveblad = Bordblad. Indretningen synes ufor-
 staaelig.

*****) Flaskefoder = et Skrin til at gemme Flasker i paa Rejse.

*****) Regal = et lille, flytteligt Orgel, som Nutidens Harmonium.
 *****) Saadanne Legetojs- eller Nipsfigurer kendes fra Jordfund.

1 gammel Kistebænk ... 2 Mk. 1 grøn[malet] Ege-Seng ... 5 Rdr. 1 grøn Fyrre dito ... 3 Rdr. 1 Skiveblad (d. e. Bordblad) ... ½ Rdr. 24 Egeplanker for 6 Rdr. 1 gammelt Blikskrin uden Laag ... 1 Rdr. 2 Mk.

En gammel Fyrre Pak[kiste] ... 4 Mk., hvorudi findes:

13 Kobber-Bjælder ... 3 Mk. 1 Jern-Skruestik for ... 2 Rdr. 15 Jern-Opstander „aff karme“, to store og tre smaa Stykker „traluerch“ (Gitterværk) af Jern til samme Brug*) ... 4½ Rdr. 4 „falckenet-gaffeler“**) ... 1 Rdr. 5 gamle Hestebrændjern ... 20 Sk. 7 Par ubrugelige Ridestænger ... 1 Rdr. 1 Jernlænke til en „røst-wogen“ (Rustvogn***) ... ½ Rdr. Noget Egetømmer af en Krudtmølle ... 1 Rdr. 2 Mk. Seks gule, udskaarne Kister, Stykket vurderet for 30 Rdr., er ... 180 Rdr. 1 brunmalet, udskaaren Egekiste, forgyldt paa Billederne og staar paa fire Løver ... 36 Rdr. 7 gamle Stykker Sælskind for ... 1 Rigsort. Nogle gamle Stumper og Stykker Læder af Hestetøj for ... 1 Rdr. 2 Mk. Nogle gamle Stykker uparrede****) og ubrugelige Pistolhylstre ... 1 Mk.

Endnu findes af hendes Naades Gods udi Christoffer „Braaschis“ (Brask's?) Bod i Callundborg:

1 Flaskefoder med 4 Glasflasker udi ... 1 Rdr. 1 dito med „trej“ (tre) Stenflasker ... 1 Rdr. 1 lidet grønt, baldyret Skrin, inden draget med grøn Taft ... 4 Rdr. 1 lidet gult dito, inden draget med rødt Lærreds For ... 2½ Rdr. 1 grønt Bogskab ... ½ Rdr. 1 lidet Fyrrebord ... 4 Mk. 5 Oxehoveder med Fjer udi, Stykket — 2 Rdr., er ... 6 Rdr. 4 Mk. 6 Tønder med Fjer udi Stykket — 1 Rdr., er ... 4 Rdr. Samme Fjer er gamle og uribbede og kunde derfor ikke højere vurderes. 3 gamle, ubrugelige Standtønder, Stykket — 8 Sk., er ... 1 Rigsort. En Bolig i „Møllestredet“, hendes Naade fik til Udlæg efter salig Niels Jørgensen for ... 26 Rdr. 4 Mk.

Summa

er Penninge — 484 Rdr. 5 Mk. 6 Sk.

Moritz Ernst von Rønnow.

Hindrich Linnerot.

m. p.*)

m. p.

*) En „Karm“ var en Vogn med en Sengehimmellignende Overbygning. En lignende Vogn fik senere Navnet „Karosse“. De her nævnte Jernopstandere og Gitterværk maa da have hørt til Overbygningen paa en saadan Vogn.

**) Falckenet = en lille Kanon. Gaffelen en Genstand til at anbringe Kanonen paa.

***) Rustvognen lignede i Formen en Kiste med buet Laag med fire Hjul under, men Overdækningen bestod af Lærred og et Klæde over Bøjler. De gav kun Plads for Varer og Kufferter og brugtes under Rejser. Senere gik Ordet over til at betyde en Ligvogn.

****) „uparrede“ — Ryttere skulde nemlig have 2 Pistoler.

*) m. p., der anføres under Underskrifterne, betyder: manu propria = med egen Haand (skrevet).

Paa Bagsiden af Vurderingsforretningen, der er beskrevet paa to sammenhæftede Folioark, staar skrevet:

„ridemændenes forretning om frøchenens goudtz“.

Til denne Registrering er endnu at føje: Hvorfor har Byens Embedsmænd lagt Beslag paa disse Ejendele? Mon det ikke skulde være til Erstatning bl. a. for den Købesum paa 200 Rigsdaler for den Side 53 og 58 omtalte Grund, som Hans Lindenov købte af Byen, men ikke betalte, der paa den Maade blev inddrevet efter hans Død? Vi ved det ikke, men muligt er det.

Det er slet ikke faa Ejendele, delvis endog ret værdifulde, saaledes de mange Kister og Skrin, som her har maattet afstaas til Fordel for Byens Kasse. Men meget har ogsaa været Skrammel, endda af højst forskellig Art, og meget har aabenbart været forsømt, itu eller slet vedligeholdt, hvad nok kunde tyde paa, at Frøken Elisabeth har været den daarlige Husmoder, som Hans Lindenov beskyldte hende for at være. Men mellem Skramlet er der ogsaa meget, der vidner om hans Lidenskab for Jagt og Heste, og maaske er det et Symbol, naar kun en Markharve vidner om hans Landbrug.

Ogsaa denne Registrering er da med til, foruden dens ikke ringe Interesse iøvrigt, at fuldkommengøre Billedet af dette Ægtepars daglige Tilværelse under dets tyveaarige Ophold i Kalundborg.

*

III. Lindegaardens senere Historie og Ejere.

Joachim Gersdorff.

Det var som gældbunden Mand, at Hans Lindenov i 1658 forlod Kalundborg. Hans Eftermand blev i Marts Maaned samme Aar Joachim Gersdorff. Da det vides, at denne har ejet Lindegaarden, maa det antages, at Hans Lindenov har solgt Gaarden til ham samme Aar eller dog senest Aaret efter, hvor Slottet jo blev ødelagt af Svenskerne. Der havde da næppe været anden nogenlunde

brugelig Bolig at faa i Kalundborg. Noget Overdragelsesdokument har det ikke været mulig at finde.

Joachim Gersdorff var født 11. November 1611 paa Søbygaard ved Hammel. Hans Forældre var Caspar Christoffer Gersdorff og Else Munk. Efter en omhyggelig Opdragelse hjemme og i Udlandet blev han Hofjunker hos den udvalgte Prins Christian (V) og Kammerjunker hos dennes Gemalinde, Magdalene Sibylle. 1641 fratraadte han disse Stillinger og giftede sig med Øllegaard Huitfeldt, som var født 16. Maj 1622 paa Lillø i Skaane. Ægteparret tog da Ophold nogle Aar paa deres Gaard i Skaane.

I 1645 blev han Landkommissær paa Sjælland, næste Aar i Skaane. Efter Tronskiftet 1648 traadte han mere i Forgrunden, modtog Ridderslaget ved Kroningen og optoges i Rigsraadet, og snart efter udnævntes han til Statholder i København, hvortil Corfitz Ulfeldt havde anbefalet ham. Denne skulde nemlig paa en Gesandtskabsrejse til Nederlandene og havde selv været Statholder i København. Han havde ogsaa været en hyppig Gæst i Corfitz Ulfeldts Hus. Gersdorff havde dog ingen Tillid til Corfitz Ulfeldt og de andre Svigersønner, men følte sig mere knyttet til Kongen, og ved Ulfeldts Tilbagekomst blev hans Forhold til denne meget spændt. Ulfeldt paastod senere, at Gersdorff havde været en af Hovedophavsmændene til hans Fald og Flugt. Han høstede i hvert Fald Fordel deraf, idet han i Oktober 1652 udnævntes til Rigshofmester, Statens første Embedsmand næst Kongen.

Gersdorff bærer sammen med Kongen et Hovedansvar for den Politik, der førte til den ulykkelige Krig med Sverige 1657—58, og ved Fredsforhandlingerne i Roskilde i Februar 1658 maatte han finde sig i at forhandle med sin tidligere Ven og senere Fjende Corfitz Ulfeldt, der da var i svensk Tjeneste. Efter denne den dyreste Fred, Danmark nogen Sinde har maattet slutte, skal Gersdorff

have hvisket, mens han underskrev Freden, Kejser Neros Ord: »Gid jeg ikke kunde skrive«*).

Samme Aar fik han da Kalundborg Len. Men Krigen begyndte jo igen med den svenske Konges Fredsbrud, og under Københavns Belejring Aaret efter tog han tappert virksom Del i Byens Forsvar; han stod ved Kongens Side i Stormnatten.

Gersdorff følte sig nøje knyttet baade til Kongen og til Adelen, i den indre Politik stod han dog nærmest paa Kongens Side og var stemt for en Udvidelse af dennes Magt — dog ikke i saa stor Udstrækning som Resultatet blev ved Enevældens Indførelse i 1660. I de afgørende Dage laa han syg. Men han anerkendte den ny Forfatning og blev kort efter udnævnt til Rigsdrost og Præsident i det ny Statskollegium. I dette var Hannibal Sehested dog Sjælen, Gersdorff kun den nominelle Chef.

Gersdorff var en højt dannet, vindende Mand, havde lærde og litterære Interesser og ejede flere Godser. Men han var legemlig svagelig, Sygdommen var Blæresten, og han manglede større Statsmandsevner og den fornødne Fasthed. Han var almindelig afholdt, ogsaa af sine Tjenere. Ved sin Død testamenterede han sit betydelige Bibliotek paa 2865 Bind til Kongen (det kongelige Bibliotek).

Han har næppe selv boet paa Lindegaarden, hvor i hvert Fald hans befuldægtigede og Skrivere i Embedet har maattet have Ophold. Hans Livsdage efter Krigen blev kun faa. Han døde i København den 19. April 1661, og han blev den sidste Lensmand i Kalundborg. Hans Hustru var død 11. Marts 1655¹⁾. Han efterlod 4 Sønner og 5 Døtre.

Jørgen Bjelke.

Jørgen Bjelke, som blev Lindegaardens næste Ejer, indgik i 1661 Ægteskab med Joachim Gersdorffs Datter,

*) De lyder paa Latin, som Gersdorff brugte: „Vellem me nescire litteras“.

Magdalene Sibylle, som var født 19. Februar 1643. Faa Maaneder før Brylluppet var Gersdorff afgaaet ved Døden. Sandsynligvis har Lindegaarden hørt til den Arvepart, som Magdalene Sibylle fik efter Faderens Død, og dermed kan Gaarden være kommen i Jørgen Bjelkes Eje, hvilket maa være sket senest 1665, da han blev Amtmand i Kalundborg 1664.

Den 19. Oktober 1665 gav Jørgen Bjelke nemlig Povel Christensen Pant for 1000 Rdlr. i den Gaard, som Povel nu iboer, beliggende ved Vesterport med tilhørende Hauge vesten for og den store Hauge tvert for samt »Lindegaardsvænget«. Pantebrevet tinglæstes først 8. Oktober 1672²). Det skal her fremhæves, at det er første Gang, at Benævnelsen »Lindegaardsvænge« forekommer i Dokumenterne, hvilket har sin Interesse.

Endvidere hedder det i Byens Grundtakst fra 1682:

Nr. 1. En Gaard velbr. Hr. Statholder Jürgen Bielcke iboer och tilhør, som tilforn hafuer verred sl. Hr. Hans Lindenoues Aufslgaard, huoraf ingen Skat eller Contribution er gangen och ey kand vidisz, om den under Grundtaxten eller Land Maalingen schal henhøre, eftersom den ligger yderst i Byen och iche hafuer verit eller er brugelig til nogen borgerlig Næring. Dog indtil videre Høy Øfrighetz naadigst Behag er Gaarden med desz Tilliggende formedelst til Efterretning nu taxerit for 250 Rdlr.³).

Disse to Dokumenter giver da tilstrækkelig Sikkerhed for, at Jørgen Bjelke har ejet Lindegaarden senest 1665, og at han endnu ejede og boede paa Gaarden i 1682.

Jørgen Bjelke var en Søn af den rige Jens Bjelke, Norges Kansler, Rigets højeste Embedsmand efter Statholderen, og Sofie Brockenhus, med hvem han arvede flere norske Godser. Han fødtes paa Elingaard ved Oslo Fjord den 2. Juni 1621, hvor han voksede op. 1641 blev han indskrevet ved Universitetet i Leyden, næste Aar i Orléans. Saa kom i 1643 Krigen mellem Sverige og Danmark; den blev hans Livs Skæbne, da han fra det Tidspunkt i væsentlig Grad gjorde militær Gerning i mange Aar. I

1644 hvervede han Tropper i Holland og drog med disse til Norge, hvor han blev Kaptajn uden nogen Sinde at have faaet nogen militær Uddannelse. Han deltog i forskellige militære Ekspeditioner til Sverige. Efter Freden i Brømsebro 1645 drog han til Udlandet, hvor han fulgte en kejserlig Hærafdeling ved Slutningen af Trediveaarskrigen. Han vendte dog hjem før dennes Afslutning.

Under Frederik III's Regering begyndte hans Opkomst. 1649 fulgte han Corfitz Ulfeldts Ambassade til Holland. I 1651 benyttede Kongen ham til en Undersøgelse af Hannibal Sehesteds Embedsførelse i Norge. Han blev Kammerjunker og fik forskellige Len i Norge. Da Krigen med Sverige brød ud 1657, ledede han den militære Administration i Nordnorge. Under den kortvarige Fred i det følgende Aar var han i København, hvor han udnævntes til Generalløjtnant over den norske Milit, hvorfor han rejste dertil. Da Krigen atter brød ud, var han med til at afværge et Par lokale svenske Angreb og rykkede selv med 4000 Mand ind i Bohuslen. Han mente selv at have reddet Norge for den danske Konge, men han tillagde dog vist sine militære Handlinger, som han omtaler udførligt i sin Selvbibliografi, større Værdi, end de havde.

Efter Krigens Afslutning rejste han straks til København. Han sympatiserede med et kraftigere Kongedømme og kom derved i Modsætning til adskillige af Adelen. Denne politiske Holdning belønnedes af Kongen med Udnævnelse til Medlem af de nyoprettede øverste Myndigheder: Statskollegiet, Krigskollegiet og Højesteret. Dermed havde Jørgen Bjelke i en Alder af 40 Aar naaet Højdepunktet af sin Livsbane.

Men som han havde toppet, maatte han ogsaa dale, og den inderste Aarsag hertil var, at hans Indflydelse i Virkeligheden var ringe. Og der var heller ikke noget godt Forhold mellem ham og Rigens Skatmester, Hannibal Sehested, som da var blevet den mægtigste Mand af den gamle Adel. Denne skuffede ham ved at faa ham til

at give det norske Bratsberg Len tilbage til Kongen mod Løfte om at faa en lige saa indbringende Stilling i Danmark. Herpaa maatte han dog vente i to Aar, saa fik han 1664 Kalundborg Len eller rettere Kalundborg Amt*), hvis Indtægter dog samme Aar var blevet stærkt beskaaret ved Kronens Afstaaelser af store Dele af Krongodset der til G a b r i e l M a r s e l i s paa Grund af Kronens Gæld til denne (se S. 87). Ja, han fik endog ikke sine Udlæg under Krigen godtgjort og i flere Aar heller ikke sin Lønning betalt.

Efter sin Udnævnelse til Amtmand i Kalundborg Amt har han med sin Hustru da sandsynligvis taget Bopæl paa Lindegaarden, af hvilken han, som nævnt foran S. 75, i hvert Fald formelt er kommen til at staa som Ejer. Noget anden standsmæssig Bolig i Kalundborg vilde vel heller ikke have været at faa.

Lindegaarden blev da baade hans og hans Hustrus Hjem. Men Jørgen Bjelke var i 1664 en skuffet Mand, der følte sig tilsidesat, krænket og ude af Kongens Gunst, som han forgæves søgte at genvinde bl. a. ved at opkalde sine Børn efter Kongefamilien. Da hans Fader døde 1659, var dennes store Godser blevet delt mellem de mange Børn, Jørgen Bjelke fik kun Hovinsholm. Hans økonomiske Forhold blev da ogsaa daarlige.

Efter Christian d. V's Tronbestigelse i Februar 1670 indtraadte der en Forandring i Jørgen Bjelkes Stilling, hvilket beroede paa, at han traadte i Venskabsforhold til Oversekretæren, Peder Schumacher, der ligesom han var Tilhænger af det enevældige Kongedømme og en Modstander af de tyske Hofmænd og Officerer, som omgav Kongen. Men hertil kom et andet for Bjelke alt andet end personligt smigrende Forhold. Hans Hustru, »den livsglade og nydelseslystne« Magdalene Sibylle, der

---

*) Den 19. Februar 1662 blev det bestemt, at de hidtilværende Len for Fremtiden skulde benævnes Amter. Kalundborg Slots Len blev da til Kalundborg Amt.

var 22 Aar yngre end sin Mand, blev nemlig Peder Schumachers Elskerinde, sandsynligvis i Slutningen af 1671, samme Aar som denne var blevet adlet under Navnet Griffenfeld, Aaret efter at han var blevet gift. Og Jørgen Bjelke selv trodsede ikke blot ikke dette Forhold, men han nød tværtimod de Fordele, der fulgte med Griffenfelds mægtige Beskyttelse. Han fik da i ydre Henseende paany en gunstig Periode, han blev Ridder af Danebroge, i 1672 fik han anvist en aarlig Lønning af 4000 Rigsdaler, og i Juni 1675 udnævntes han til Statholder i Sjælland, en Stilling, der dog var af ringe Betydning, da alle vigtige Beslutninger toges andetsteds, samt til Overkommandant i København.

Men da Griffenfeld fængsledes den 11. Marts 1676, svækkedes ogsaa Jørgen Bjelkes Stilling. Han skal personligt over for Kongen have forsvaret Griffenfeld og fraaaded Fængslingen. Magdalene Sibylle fik da Ordre til at forlade København, og hun begav sig da til Kalundborg, til Lindegaarden. Man har aabenbart først og fremmest villet »hævne sig paa hende og sikre sig mod hendes Intriger«. Selv fik han Ordre til at rejse til Aalborg for at have Tilsyn med Brevvekslingen mellem Danmark og Norge, vel et rent Paaskud, man har blot villet have ham bort fra Hovedstadens Nærhed, medens Processen mod Griffenfeld stod paa. Da dennes Skæbne var afgjort med livsvarigt Fængsel, fik Jørgen Bjelke Ordre til at vende tilbage til sit Embede i København. »Hans Stilling var dog alt andet end sikker, og han plagedes stærkt af sine Kreditorer«. Hans Hustru maatte stadig ikke komme tilbage til København, hun har vel stadig maattet blive boende paa Lindegaardén. Da hun i Maj 1677 trodsede dette Forbud og med sin Datter tog Ophold paa Frederiksberg, som jo da heller ikke var København, fik Bjelke to Dage efter Ordre til at begive sig til sit Amtmandssæde i Kalundborg, hvortil hans Hustru da ogsaa maa være fulgt med.

Skønt Bjelke i den følgende Tid atter og atter søgte

Kongen for at vinde denne ved Smiger og ved Forsikringen om sine store Fortjenester og om sin Uskyldighed i Mistanken om at have sympatiseret med frygtede oprørske Planer fra den gamle Adels Side, hvori han da heller ikke synes at have haft Del, blev hans Liv fra nu af »kun en Kæde af Sorger og Genvordigheder«. I 1679 fik han sin Afsked som Statholder og som Overkommandant i København, og hans økonomiske Stilling blev derved fuldkommen undergravet. I 1662 havde han allerede maattet sælge Hovinsholm i Norge, og efterhaanden maatte hans andre Hovedgaarde overgaa til hans Kreditorer. Det gik endog saa vidt, at han 1676 uden Bemyndigelse »optog« 2500 Rigsdaler af Amtets Indkomster, hvilken Sum Generalkommissariatet trods hans Protest lod inddrive ved militær Eksekution. Han maatte da 1687 ogsaa sælge sin Gaard i Kalundborg.

Jørgen Bjelke flyttede saa ud til Agnsøgaard, hvor han som fattig Mand døde 17. Februar 1696. Han begravdes i sit Gravsted i Trinitatis Kirke i København. Hans Hustru var død ca. 11 Aar forinden, 5. Oktober 1685. Hun havde født 6 Børn, hvoraf de fem døde som ganske smaa; kun en, *Sofie Amalie*, overlevede Faderen. Hun blev gift med Præsten *Hans Hvalsøe* til Værsløv og Jørløse.

Bjelkes Valgsprog var: *Patientia medium malorum* (Taalmod overvinder Ulykker). Af Vanheld fik han ogsaa nok. Et andet Trøstemiddel for ham var at skrive. Han efterlod sig en Selvbiografi, der er et »Selvforsvar med Fremhævelser af hans Fortjenester og med Angreb paa hans Modstandere og med Paavisning af den Uret, der var overgaaet ham efter 1660«. Den er selvforherligende og er skrevet af en forfængelig Mand, men »den har ikke blot psykologisk Interesse, den indeholder ogsaa ikke blot den fyldigste Beskrivelse, vi har, af Krigsbegivenhederne i Norge 1644—45 og 1657—60, men den indeholder tillige karakteristiske Bidrag til Belysning af Datidens Liv i Danmark og Norge« (Fridericia). »Han

synes at have været en smuk, behagelig, fornøjelig Mand og en villig Tjener af de enevældige Konger« (Rockstroh)⁴).

Denne Skildring af Jørgen Bjelkes Liv har som Kilde særlig Historikeren J. A. Fridericias meget udførlige Indledning til Selvbiografien. Hertil kan endnu kun føjes følgende: Den 10. December 1672 fik han Skøde paa flere Gaarde i Arts og Skippinge Herreder⁵). Og 17. Februar 1675 købte han af Raadmand Hans Bonum en Gaard i Kalundborg, som Peder Hansen forhen ejede⁶). Endelig ved vi af et Skøde, at han solgte Lindegaarden til Amtsskriver Jørgen Nielsen.

Jørgen Nielsen og Laurits Hesselberg.

Jørgen Bjelkes Salg af Lindegaarden i Aaret 1687 til Amtsskriver Sr.*) Jørgen Nielsen foretoges af Borgmesteren efter skriftlig Fuldmagt fra Bjelke. Gaarden benævnes heri som »Lindegaarden«, første Gang dette Navn forekommer (jfr. S. 75), og den solgtes med »al sin tilliggende Herlighed ... aldeles intet undtaget«, hvorom deres oprettede Købebrev af 24. Maj 1687 fortæller. Efter at dette var blevet tinglæst og paaskrevet, hvilket skete 6. Juni samme Aar paa Bytinget, »rakte Borgmesteren Amtsskriveren Haand og takkede ham for redelig Betaling udi alle Maader«.

Samme Dag læstes paa Bytinget et Pantebrev i »Lindegaarden« paa 2000 Rdr. til Rigsadmiral Christian Bjelke. Pantebrevet var da indfriet⁷). Dette Pantebrev har da været et Laan, som Jørgen Bjelke har maattet rejse men havde indfriet.

Jørgen Nielsen maa være død snart efter at have købt Gaarden, og hans Enke ægtede da »Indvaaner i Kalundborg« Laurits Hesselberg. Derved bliver det forstaaeligt, at denne ved Gaardens Salg i 1706 kun kan hen-

*) Sr. = Fransk: sieur = seigneur = Dansk Hr., men en lidt finere Betegnelse end Hr.

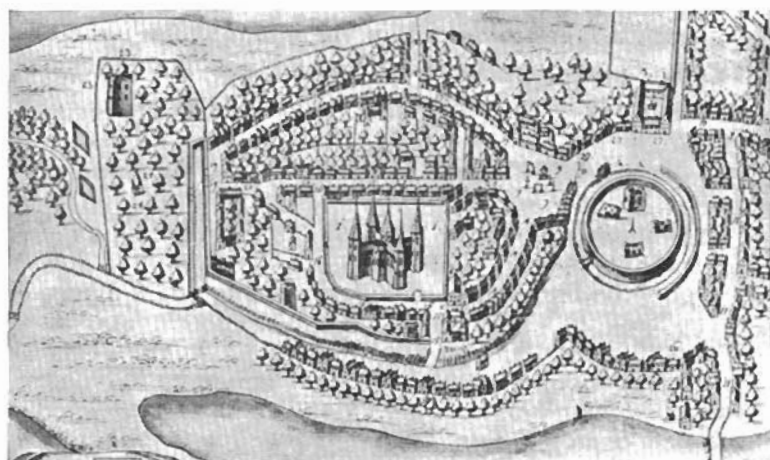

Fig 4. Udsnit af Resens Kort fra 1660'erne: 1. Vor Frue Kirke. 16. Rykind. 17. Søgade. 19. Vesterport. 20. Mellemgade (Adelgade). 23. Søtaarnet. 24. „Lindegaarde“. — Øverst lidt af Munkesøen.

holde sig til »Hans Excellence Hr. Jørgen Bjelkes Skøde, dateret 24. Maj Anno 1687«. Jørgen Nielsen havde altsaa ikke faaet Skødet udfærdiget paa sit Navn, før han døde.

Om samme Laurits Hesselberg vides iøvrigt kun lidet. Han har dog sikkert været en velhavende Mand. Foruden Købet af den store Gaard, hvis ikke Jørgen Niensens Enke havde kunnet medbringe Gaarden, har han nemlig i Løbet af nogle Aar ogsaa foretaget adskillige andre om end langt mere beskedne Køb. Den 9. Februar 1698 købte han en Jordlod i Nyvang. 14. December 1698 købte han et Hus og en Gaard, sidstnævnte var beliggende i Møllestræde paa Hjørnet af Sct. Olai Kirkestræde, den var paa 11 Fag. Den 6. Juli 1700 købte han atter en Jordlod i Nyvang. Den 13. Juni 1703 fik han Skøde paa en Jordlod i »Lindegaardsvænget«, og den 15. Marts 1704 fik han Skøde paa en Ejendom og flere Grunde, som han havde købt ved Auktion⁸⁾.

Endelig kan det nævnes, at han 11. Juni 1702 gav 100 Rdlr. til Kirken til Lys i den Lysekroner, som hans Moder Maren Lauritsdatter, salig Jens Nielsen Hesselbergs, havde skænket til Kirken; den hang senere i Kirkens Kor,

hvor den nu ikke er mere. Han var gift med **A n n a B ø r g i s d a t t e r**⁹⁾, og Familien har boet paa Lindegaarden, som han solgte den 29. December 1706 til Greve Carl Ahlefeldt.

Carl Ahlefeldt.

Dette Skøde skal her anføres¹⁰⁾ med nogle Udeladelser og Forkortelser, da det er det første Skøde, vi har, som gør god Rede for Gaardens Beliggenhed og dens Tilliggen-
de (jfr. Fig. 4).

I Indledningen hedder det, at Laurits Hesselberg, Indvaaner i Kalundborg, af egen og Hustrus fri Villie „haver solgt, ligesom jeg og herved sælger, skøder og afhænder fra mig, min Hustru og vores Arvinger til den højbaarne Herre, Hr. Greve Carl von Ahlefeldt, Greve til Langeland og Rixingen, Herre til Mørsberg, Ridder, kongelig Majestæts højtbetroede Geheimeraad, Kammerherre, Overstaldmester og Præsident udi Commerce-Collegio, og Arvinger min iboende Gaard og Ejendom her udi Kalundborg beliggende med dens inden og udenfor Kalundborg By's Vesterport tilliggende Bygning, Huse, Hauge, Vænger og Fiskevand saaledes:

F ø r s t G a a r d e n, næst indenfor Vesterport, som jeg nu beboer, liggende paa den søndre Side [af] Gaden, strækkende sig med Huse, Bygning og Haugerum af Norden (d. e. fra Nord) fra Algaden og i Sønder til Byens gamle Mur, af Vester fra bemeldte gamle Mur, som Gaarden paa den sønder og vester Side er fæstet udi, og i Øster til de Fattiges Boliger og tilhørende Haver vedtager[?], alt som den nu findes bebygget og indhegnet udi Længde og Bredde.

I t e m (d. e. ligedes) et Græsvænge eller Plads, norden op til Stranden udenfor Kalundborg Vesterport beliggende, hvoraf gøres (d. e. betales) af dets Ejere til Vor Frue Kirke her ibidem (d. e. sammesteds) [i] Jordskyld 7½ Skilling. Samme strækker sig af Vester fra Byens Hestehauge og i Øster til Christen Jensen Kældersvends Gaard og Hauge, som min Fader Christen Hansen haver tilhørt, og [som] jeg paa Auktionen efter min salig Moder haver mig tilforhandlet, saa og af Norden fra Strædet, som viser ud til Hestehaugen, og i Synder til Stranden, hvilket alt findes indhegnet og indelukket“.

Det her omtalte »Græsvænge« maa vist være de »Haver«, som Hans Lindenov købte 1656 i Strandvænget (S.

53), dels det lille Vænge, der omtales som tilhørende den »Taarngaard«, som Hans Lindenov købte samme Aar, hvor ogsaa Christen Jensen Kældersvends Navn forekommer (S. 54). Dermed faar vi et nyt Bevis for, at Taarngården er den samme Gaard, der senere fik Navnet Lindegaarden. Dog maa dette lille Vænge vist senere være frasolgt, hvis det ikke er den Del af nuværende Have, der ligger langs Lundevej.

„For det andet det store indelukkede Vænge, kaldet „Lindegaards-Vænget“, hvoraf aarlig gives af Ejeren til Vor Frue Kirke 2 Mk. 1 Sk. Samme Vænge er med Stengærde indhegnet og lukket, hvorudi staar trende Huse, som ere bortlejede til Anders Rasmussen Skræder, Hans Christensen Fisker og Søren Jensen til forestaaende Paaske. Bemeldte Vænge strækker sig af Øster fra den store Lysthauge og i Vester op til Stengærdet ved Byens Hestehauge, i Sønder fra Strædet eller Agevejen, der gaar ud til Hestehaugen, og i Nord indtil midstrøms i Munkesøen og Raklev Bys tilhørende Eng og „Agerbond“ (d. e. Agerjord) udenfor Stengærdet“.

„For det tredie. Den store Lysthauge med det derudi staaende Lysthus samt Urtegaardsmandens Hus /: hvoraf aarlig Ejeren giver til Vor Frue Kirke 1 Mk. 14 Sk. /: saavel som og det grundmurede Søetaarn i bemeldte Hauge, hvilket altsammen er beliggende i bemeldte Lysthauge imellem før omtalte Lindegaards Vænge og forskrevne Bys Vesterport, og strækker sig samme Hauge af Vester fra fornævnte Lindegaardsplads og Vænge og i Øster til Kalundborg Bys Stræde inden og uden Vesterport og ud af Sønder fra Hestehaugestrædet og Landevejen og i Nord til og udi Munkesøen. I lige Maade og et Hus, som staar paa Byens Grund udenfor Vesterport, hvilket beboes og er lejet af Oluf Rasmussen indtil forestaaende Paaske“.

Det her benævnte »Lindegaardsvænge« og »den store Lysthave«, hvis Grænser her angives, maa i alt væsentligt være det Vænge, som under Navnet »Taarnhaven« købtes af Hans Lindenov 1640 (S. 53). I den store Lysthave er dog vist tillige indgaaet de Haver, der laa mod Nordvest i Byen, som Hans Lindenov købte af nogle Borgere, samt mulig den Have og det Stræde, som han købte af Byen (S. 53). Under Navnet »Lindegaardsvænge« eller »Lindevænge« har dette Areal siden da tilhørt Linde-

gaardens Ejere indtil 1907. Dets største historiske Betydning beror paa, at der anlagde *Esbern Snare* en Forborg, som sammen med de øvrige Befæstningsanlæg omkring den gamle egentlige By skulde »skærme Egnens Bømmænd og stænge de vilde Vender ude« (Saksens Ord). Forborgens Rester er nu siden 1907 komne for Dagens Lys og kyndigt undersøgt¹¹). »Lindevænget« hører nu til vort Lands store historiske Fortidsminder.

Peder Hansen Resens Kort (Fig. 4) fra 1660-erne, der var beregnet til den »danske Atlas«, som aldrig udkom, er ogsaa for Lindegaardens Historie af stor Værdi. Kobberpladen bl. a. til Planen over Kalundborg er dog heldigvis bevaret, og Tegningen hertil er da sandsynligvis lavet i *Jørgen Bjelkes* første Besiddertid af Lindegaarden. Paa dette ses Lindegaarden som en meget stor, aflang, lukket Gaard ved Byens senmiddelalderlige Vesterport, der er angivet at ligge ved Enden af »Mellemgaden« (Adelgade). Og Vest for Gaarden ses paa Kortet et stort, aflangt, beplantet Areal, der er indgærdet paa alle Sider. Dette Areal, der mulig paa Kortet er givet for stor Bredde, passer iøvrigt godt til Skødets Stedbetegnelser for »den store Lysthave«. Søtaarnets Beliggenhed paa Resens Kort er dog ikke rigtig, det skulde have været anbragt længere mod Øst, omtrent hvor nordre Grænse danner et skarpt Knæk mod Syd. En Sti (»Stræde«) fra Vesterport, der dels fører ind i Lysthaven, dels gaar ned til den i Skødet omtalte Kørevej, »Hestehavestrædet«, den nuværende Lundevej, er antydnet ved fine Prikker. Den store Lysthave kaldes paa Kortet »Lindegaarde«, medens Lindegaarden selv ikke er givet noget Navn, men herpaa kan næppe lægges Vægt.

Resens Korts Grundplan svarer nøje til det daarlige, 100 Aar yngre Kort i *Erik Pontoppidans* »Danske Atlas« II. Bd. fra 1764, som da sikkert er tegnet efter Resens Kort uden Selvstændighed; paa Pontoppidans Kort er de bebyggede Grunde kun angivne ved Skravering,

medens Bygningerne er indtegnede paa Resens Kort. Paa disses Udseende, Størrelse og Antal bør dog næppe lægges større Vægt.

Resten af det ordrige Skøde frembyder intet af større Interesse. Det henviser til syv Dokumenter, hvoraf et er Jørgen Bjelkes Skøde af 24. Maj 1687 (S. 80), et er et Afstaaelsbrev fra Borgmester og Raad »paa et Stykke Plads her ved Gaarden«, et er et Skøde fra Borgmester og Raad af 13. Juni 1703 paa »den Jord i Lindegaardsvænget« (S. 81), læst paa Bytinget 18. Juni s. Aar samt »et Tingvidne eller Skøde« af 8. November 1706 paa Oluf Rasmussens Hus, der, som nævnt S. 83, laa i den store Lysthave. Laurits Hesselbjerg har saaledes udvidet ogsaa Lindegaardens Tilliggende i sin Ejertid. Som Ejendommens »Herligheder« nævnes ogsaa »Agerland, Fiskevand og Fægang, vaadt og tørt«.

Skødet virker nu iøvrigt ret pudsigt — men betegnede for Tiden ved de højst ærbødige Udtryk, som den borgerlige Sælger anvender om den højadelige Køber: »Allerdymygst Deres høj-grevelige Naade«, »Deres grevelige Naade«, »Deres høj-grevelige Excellentze« er Udtryk, som atter og atter anvendes. Skødet er til Vitterlighed underskrevet ogsaa af de »højædle« Raadmænd Christoffer Vogensen og Sr. Hans Zachariassen.

*

Carl Ahlefeldt fødtes 25. April 1670 paa Hartenburg som yngste Søn af Storkansleren Frederik Ahlefeldt og Grevinde Elisabeth Leiningen-Dagsburg. Han giftede sig 1702 i Hamburg med Komtesse Ulrikke Amalie Antoinette Danneskjold-Laurvig, født 1686, død 1755, Datter af Statholder Ulrik Frederik Gyldenløve. Han døde 7. September 1722 paa Graasten.

Carl Ahlefeldt fik en omhyggelig Undervisning. 1692 var han i Kronprins Frederiks Følge paa dennes Rejse til Tyskland, Frankrig og Italien. 1695 blev han Kammerherre, og 1696 betroede Christian d. V. ham Stillingen

som Guvernør og Hovmester for sin yngste Søn, den noget svagelige Prins Carl paa dennes Rejse til Udlandet, en Rejse der varede omtrent fire Aar*). Efter Hjemkomsten overdroges der ham en Række høje Hofstillinger: Overkammerherre og Overhofmester for det af Christian d. V. faa Aar i Forvejen oprettede Ridderakademi i København, hvilken Stilling han beklædte til 1703. I 1700 blev han tilige Overstaldmester. Samtidig kom han til at staa den unge Konge Frederik d. IV. personlig nær.

I 1704 traadte han ind i de høje Civilebedsmænds Rækker ved at blive Præsident for Kommercekollegiet, i 1710 fik han endog Sæde i Konseillet (der bestod af Kongens nærmeste Raadgivere), men i 1712 fjærnedes han herfra paa Grund af Rivninger med den Reventlovske Familie, hvis Indflydelse voksede, da Kongen forelskede sig i Anna Sophie Reventlov. Han blev i Stedet udnævnt til Statholder i Slesvig og Holsten, hvilken Stilling han beklædte til sin Død.

Carl Ahlefeldt havde efter Faderen arvet Rigsgrevskabet Rixingen i Lothringen og Baroniet Mørsberg i Elsass, som han dog afhændede 1703. Efter sine ældre Brødres Død arvede han efterhaanden Grevskabet Lange-land og flere Godser i Slesvig og Holsten. Der har levet Jorddrotter, der ikke kunde erhverve sig Jord og Ejendomme nok. Til dem hørte Carl Ahlefeldt, og Omstændighederne førte med sig, at det særlig blev Kalundborg-egnen, som blev Genstand for hans Hunger efter Jord. Disse Omstændigheder var følgende:

Kong Frederik d. III havde under Krigen med Sverige maattet skyldes Kongens Agent i Amsterdam, Gabriel Marselis, uhyre Beløb for store Leverancer. Ogsaa før Krigen havde denne faaet store Beløb til gode hos Kongen. Gabriel Marselis havde været nøje knyttet til Corfitz Ulfeldt, og Undersøgelserne efter den styrtede Rigshof-

*) Se herom og om Carl Ahlefeldt selv: F. Ahlefeldt-Laurvig: Prins Carls Rejse. Kbhvn. 1925.

mesters Fald havde bragt en Række Misligheder for Dagen. Men Kongens Afhængighed af den hollandske Købmand var saa stor, at man ikke kunde bryde med ham. Den 14. Juni 1664 maatte Kongen da overdrage en meget stor Del af Krongodset i det nuværende Holbæk Amt, specielt dog Krongodset i det tidligere Kalundborg Len, til Marselis for en Pris af 50 Rdlr. pr. Td. Hartkorn. Til dette Gods hørte Kalundborg Slot og Kalundborg Slots Ladegaard med Bygninger, Ager og Eng i Møllevangen, Tranemosevang m. m., ialt 87 Tdr. 4 Skp. Hartkorn, og Enemærkerne paa Røsnæs og Asnæs, som udgjorde 48 Tdr. Hartkorn. Hertil kom ogsaa talrige andre Gaarde samt betydeligt Bøndergods, det meste af Arts-Skippinge Herreder, foruden spredt Gods i Tudse og Merløse Herreder samt et betydeligt Antal Kongetiender med Kirker. I selve Kalundborg By fik han ogsaa et Stykke Jord paa »Smedevolden« ved Slotsgraven og et Stykke Jord ved Slotsmuren og Graven, Vest og Sydvest for Slottet. Marselis fik da ialt 6782 Tdr. Hartkorn i Eje, og Prisen blev ialt omtrent 340,000 Rigsdaler. Kongen havde dog forbeholdt sig Indløsningsret, Ret til at købe Gods tilbage, naar man maatte have Brug derfor¹²).

Gabriel Marselis var »en hensynsløs og brutal Godsherre«; han underkastede sine Ejendomme en ødelæggende Rovdrift, og »Bønderne paa de haardt medtagne Godser blev yderligere udpint«¹³). En af hans Sønner, Frants Marselis, fik 29. November 1684 Ret til fra Nytaarsdag at nyde Kalundborg Slots Ladegaard med dens underliggende Enemærker paa Asnæs og Røsnæs med samme Frihed som anden Hoved- og Sædegaard¹⁴), ialt henved 2000 Tdr. Hartkorn, for største Delen det nærmest Byen liggende og mest medtagne Gods. Imidlertid bestemte Christian d. V., at den Skattefrihed, som var bevilget Sædegaardene, ikke skulde gælde Kalundborg Slots Ladegaard, saa der skulde svares Skat heraf ligesom af Bønderjord¹⁵). Frants Marselis klagede da til Kongen saa ynkeligt over

Godsets slette Tilstand og sin egen Fattigdom, at han slap fri for denne Skat. Han agtede dog ikke at beholde Ejendommen, han opholdt sig tilmed oftest i Amsterdam, hvor han drev Forretning. Tilmed var der stigende Priser paa Landejendomme, hvilket var en Følge af C. F. Plessens Finansledelse¹⁶).

Frants Marselis havde ogsaa foregivet, at hans Søn, der ligeledes hed Frants, vilde bosætte sig i Danmark, og han ansøgte derfor Kongen om, at denne vilde opgive sin Tilbagekøbsret til dette Gods. Da ogsaa dette Ønske var blevet imødekommet, viste det sig snart, at det var Tanken paa den højere Pris, der da kunde opnaas ved Salg, som havde ligget bag Andragendet. Den unge Frants Marselis sluttede nemlig 1702 Købekontrakt med Assessor P e d e r L a s s e n om Kalundborg Slots Ladegaard med Gods, omtrent 1800 Tdr. Hartkorn. Da Regeringen imidlertid fik dette at vide, resolverede Kongen, at da den Forudsætning, hvorunder den uindskrænkede Ejendomsret var bevilget, maatte siges at være bortfalden, naar den unge Frants Marselis ikke selv overtog Godset, var Handelen med Peder Lassen ugyldig, og Tilbagekøbsretten maatte stadig forbeholdes Kongen. Frants Marselis maatte da overlade Kongen Godset, men denne overdrog straks (1702) sin Forkøbsret til en anden Køber, som havde meldt sig, og hvem Regeringen skyldte Oplysningen om Salget til Peder Lassen¹⁷).

Denne anden Køber var Carl Ahlefeldt. Han udskilte Asnæs fra Kalundborg Slots Ladegaard, nedlagde Østrup Bondeby med 8 Gaarde og opførte i Stedet herfor af Bindingsværk en Hovedgaard, Østrupgaard, der senere ombyggedes af Chr. Lerche og kaldtes Lerchenborg¹⁸).

Carl Ahlefeldt nøjedes imidlertid ikke hermed. I 1706 købte han, som nævnt S. 82 og følgende, Lindegaarden*).

*) Det er urigtigt, naar Algreen-Ussing S. 17 og efter ham C. M. Smidt og Mackeprang oplyser, at Justitsraad Peder Thøgersen Lassen har ejet Lindegaarden. Algreen-Ussing har mulig sin Misforstaaelse fra Hans de Hofman i *Fundationer VIII Bd.* og *Pontoppidans Danske Atlas II*, S. 417, hvori det hedder, at denne købte Kalundborg Slots Ladegaard af Marselis og 1702 solgte den til Carl Ahlefeldt. Men Peder Lassens Køb af Ladegaarden blev jo, som nævnt, iøvrigt erklæret ugyldig.

Naar Algreen Ussing og Paludan meddeler, at den Del af Hestehaven Vest for Lindegaardsvænget samt Strandvænget, som Hans Lindenov havde købt, blev af Carl Ahlefeldt lagt ind under Kalundborg Slots Ladegaard¹⁹⁾, er dette urigtigt, de medfulgte Gaarden ved Salget i 1727 til Watkinson (S. 91). Sandsynligvis har denne eller Christian Lerche lagt disse Lodder ind under Ladegaarden, hvilket ogsaa gælder Sct. Olai Vænge, og til denne Gaard har disse Jordlodder da hørt indtil de seneste Aar, medens selve Lindegaardsvænget vedblev at følge med Lindegaarden. Endvidere købte han ogsaa andre om end mindre Ejendomme i Kalundborg. Den 8. Marts 1707 købte han for 50 Rdlr. af Laurids Hansen, Borger og Indvaaner i Kalundborg, et lidet Hus paa 3 Fag med tilliggende Haveplads, liggende Nordvest for Vor Frue Kirke, næst øster op til Mads Skibsbyggers Enkes iboende og tilhørende Hus. Den 20. Juni samme Aar købte han for 120 Rdlr. af Bodil Jensdatter, salig Mads Pedersen Skibsbyggers [Enke], et Hus og en Plads vest op til ovenfornævnte Hus og i Sønder til »Rykindstræde«. Den 24. August 1708 købte han af Rasmus Storm og Peder Høg et Beboelseshus, »liggende op imod Vesterporten, strækkende sig af Vester fra Algaden og i Øster til den Plads, som Carsten Soldat haver forhen været ejende, i Nord og Sønder fra Mellemgaden til det lille korte Stræde, som gaar til den vestre Kirkerist*)²⁰⁾.

Disse Smaaejendomme har da sikkert ligget mellem Lindegaarden og Kirken. Denne Plads har da ogsaa efter Resens Kort været stærkt bebygget, og her ses ogsaa, som

*) Kirkeristen var en Ramme med Jerntræmmer paa langs og paa tværs, som lagdes over en ret dyb stensat eller opmuret Grube foran Indgangslaagen i Kirkegaardsmuren. Mennesker kunde med Forsigtighed gaa over den. Men naar løsgaaende Kreaturer, Faar og Svin vilde ind paa Kirkegaarden, hvor de ellers græssede, nedtrampede Grave eller rodede i Jorden, stak de Benene igennem og blev standsede her. Kirkerister har været almindelige ved Kirker og kendes fra Middelalderen og senere. (Se Kai Uldall: De gamle Kirkeriste. Hardsyssels Aarbog 1932, S. 35—45).

paa Kortet i Pontoppidans Danske Atlas, det lille Stræde, som mellem Husene løber skraat henimod vestre Kirkerist (Fig. 4). De to førstnævnte er blevne nedrevne og Grunden senere lagt til Lindegaardens Have mod Øst, medens det sidstnævnte Hus har kunnet skabe en fri Plads foran Lindegaarden mod Øst, hvor der nu er en aaben Plads. Paa denne Plads mellem Lindegaarden og Kirken laa i tidligere Tid (1591) ogsaa den Gaard, som er omtalt S. 41.

Carl Ahlefeldt købte endvidere d. 14. April 1708 af Hans Zachariassen Sct. Olai Kirkevænge ved Møllestrædeporten. Dette Vænge lagdes senere under Kalundborg Slots Ladegaard²¹). Den 13. Juni 1708 købte han for 13,000 Rdlr. af Commerceraad C. H. Paludan adskilligt Jordegods i Kalundborg Amt samt en Mølle med Gaard paa »Rugvænget« i Kalundborg, som Thomas Jensen forhen havde ejet. Endelig købte han 6. Oktober 1706 af Peder Lauridsen flere Gaarde i Bjærgsted Sogn med ialt 114 Tdr. Hartkorn for 5741 Rdlr. Af disse Gaarde nævnes Skarsholm og Astrup²²). Iøvrigt byggede han Sorgenfri Slot ved Lyngby som Lyststed.

Skønt der da tilsyneladende ingen Grænser fandtes for hans Pengemidler, var hans Formueomstændigheder dog alt andet end straalende. Han var ogsaa ødsel og ingen god Administrator af sine Godser. Allerede 1703 maatte han, som nævnt, sælge Rigsgrevskabet Rixingen og Baroniet Mørsberg. Og hans Formuesforhold blev i Virkeligheden efterhaanden saa slette, at alt hans Gods i Kalundborg Amt var pantsat, og at hans Bo var konkurs, da han døde 1722. Boet maatte da efterhaanden sælge alle hans Ejendomme med Undtagelse af selve Grevskabet Lange-land, der tilmed var stærkt forgældet²³).

Greve Carl Ahlefeldt har haft en fuldt møbleret Lejlighed i Lindegaarden, hvor han sikkert fra Tid til anden har opholdt sig. Derom vidner hele det Indbo m. m., som Løsøreauktionen efter hans Død opruller for os. Linde-

gaarden har i hans Tid ikke blot været beboet af en Bestyrer, som han naturligvis har maattet have. Men i sine sidste Leveaar havde han selv kun lidet med sine Godser i Kalundborg Amt at gøre.

Der hengik omtrent fem Aar, før Skiftekommissærerne i Carl Ahlefeldts Dødsbo naaede saa vidt, at der ogsaa kunde holdes Auktion over Lindegaarden. I Skødet af 28. Marts 1727, læst 5. Maj samme Aar, hedder det²⁴):

„Efter Begæring og Foranstaltning fra de af Hans kgl. Maje-stæts til at holde Skifte og Deling efter afgangne Hans højgrevelige Excellence, forrige Geheimeraad og Statholder Hr. Greve Carl af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen (!) allernaadigst beskikkede Kommissærer“, hvis Navne derpaa anføres, haver disse „efter fore-gaaende Tillysning og Publikation ved Landstinget som ved Plakater og sædvanlig Trommeslag den 19. February indeværende Aar indfundet os paa Lindegaarden her udi Byen og der ved offentlig Auktion opraabt og bortsolgt Hr. Carl af Ahlefeldts forhen tilhørende Købstadgods, Gaarder, Møllejord og Ejendomme efter den derover forfattede Taksationsforretning samt trykte Specifikationsformeldning“.

„Hvorved Sr. Huber Lyders af Hamburg paa den velædle og velbyrdige Hr. Christopher Watkinsons Vegne som højstbydende er bleven tilslagen følgende“:

1. Lindegaarden med al dens tilliggende Herligheder efter Skødet af 1706, saa som Haugen, de tvende Købstadsjorder, kaldet Strandvænge og det store Vænge med Parker og Fiskeri udi Munkesøen for 6400 Rigsdaler Croner. Dog havde Byens Magistrat ved en Skrivelse reserveret sig Ret for Byen til Fiskeri udi Munkesøen med videre.
2. En Gaard med tilliggende Haugestue paa den søndre Side af Torvet, hvor Ladegaardens Forvalter bor — for 296 Rdlr.
3. En paa Rugbanken staaende Vejrmølle med hosliggende Møllehus — for 950 Rdlr.
4. En Kødstadlod, Sancti Olai Vænge ved Nørreport — for 165 Rdlr.
5. Endelig trende øde Pladser næst østen for Lindegaarden imellem Algaden og de Fattiges Huse efter de Skøder, som her er nævnt S. 89 — for 200 Rdlr.

Ahlefeldt har altsaa ladet de tre Huse, der laa paa disse Pladser, nedrive, da de nu betegnes som »øde«.

Det tilføjes senere i Skødet, at »Godset sælges fri for alle kongelige Skatter og publiqve Tynger«, hvilket er af betydelig Interesse for Lindegaardens Historie (jfr. S. 47), dog skal efter Magistratens Vurdering til Vor Frue Kirke svares aarlig Jordskyld 4 Mk. $\frac{1}{2}$ Skilling, til hver Jul af Lindegaarden 2 Mk. 1 Sk., af Havegrunden i Strandvænget $7\frac{1}{2}$ Skilling og af Urtegaarden ved dens Hus 1 Mk. 14 Sk. Hele Købesummen blev 8011 Rigsdaler »gode danske Croner«.

Samme Dag, som Ejendommen solgtes, blev ogsaa Inventaret i Lindegaarden solgt ved Auktion. Denne Auktion frembyder betydelig kulturhistorisk Interesse. Dels viser den, hvorledes Værelserne var udstyrede i et fornemt Hjem i Provinsen i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede med Vægbeklædning, Gardiner, Møbler, Sengetøj m. m. Ogsaa sprogligt har den Interesse, hvorfor de benyttede Udtryk er brugt — om end med ændret Stave-maade. De vil, naar det er nødvendigt, blive forklarede i en Fodnote. For Vægbeklædningens Vedkommende anføres Prisen for hvert enkelt Nummer i Rigsdaler (R.), Mark (M.) og Skilling (S.); den første er Vurderingsprisen, den anden Auktionsprisen. Ved et W. eller L. betegnes det i en Parentes, naar Numret er købt af Watkinson eller af Lyders, der jo købte Gaarden paa Watkinsons Vegne. Paa Auktionen solgtes ialt 340 Numre for 507 Rdlr. 1 Mk. 4 S. Watkinson købte særdeles mange Numre, og naar ogsaa Lyders betegnes som Køber af adskillige, kan der næppe lægges større Vægt herpaa. Af Arten af de Genstande, som Watkinson betegnes som Køber af, tør sikkert sluttes, at det har været hans Agt at lade dem blive i Ejendommen, mulig med senere Salg af Ejendommen for Øje. Ogsaa Arten af de Genstande, som Lyders betegnes som Køber af, tyder ganske paa det samme²⁵).

Af særlig kulturhistorisk Interesse er Værelsernes Udstyr med Tapeter, hvorfor dette Afsnit skal anføres i sin Helhed.

1. Et Omtræk¹⁾ i et Gemak²⁾ af wiensk Tapeteri³⁾, 3½ Alen højt foruden Borduren⁴⁾, bestaaende af 16 hele og 9 halve Bander⁵⁾ under og over 6 Vinduer samt en Bordure ovenom (20 R. — 5. R.).
2. Et ditto, 4½ Alen højt foruden Borduren, bestaaende af 8 Bander wiensk Tapeteri og 6 Bander Makej⁶⁾ med Bordur (10 R. — 3 R.).
3. Et ditto, 4 Alen højt foruden Borduren, bestaaende af 12 Bander wienske Tapeter og 6 Bander grøn Makej med Bordur, ovenom og under Vinduerne, over Døren grøn Makej og Bordur af wienske Tapeter (20 R. — 5 R.).
4. Et ditto, 4¾ Alen højt, af 11 hele og 2 halve Bander carmoisin [farvet] Makej og 11 Bander gult og hvidt hollandsk Tøj samt rødt Makej under Vinduerne og til Døren (20 R. — 5. R.).
5. Et ditto, 4 Alen højt, af 7 Stk. uldne Tapeter med gule og sorte trykkede Figurer. (5 R. — 2 R.).
6. Et ditto, bestaaende af flammet⁷⁾ ulden Tapeteri, 3 Al. højt, 13 Alen brede, samt oven og under Vinduerne og oven en Dør (4 R. — 2 R. 1 M.).
7. Et ditto, 3¼ Alen højt, af 4 Stk. ostindisk Tapeteri paa Linned, overtrukne med Bordure (7 R. — 2 R. 1 M.).
8. Et ditto af gammel flammet Tapeteri (6 R. — 2 R. 1 M.).
9. Et ditto, 3¼ Alen højt, 22 Alen omkring, flammet uldent Tapeteri foruden Borduren ved Vinduer og Døre (24 R. — 5 R. 1 M.).
10. Et ditto bestaaende af 12 Bander gul Makej og 2 Bander Katun, trykket med „Historier“ (14 R. — 4 R. 1 M.).
11. Et ditto, af flammet, uldent Tapeteri, 3 Alen højt og 24 Alen omkring foruden Bordur v. Vinduer og Døre (26 R. 4 8 R. 1 M.).
12. Et ditto, sribet, uldent Tapet (2 R. — 1 R.).
13. Et ditto, 9 Bander grøn Makej, 3¼ Al. højt (7 R. — 2 R. 1 M.).

1) Omtræk = Stof til Beklædning af en Stues Vægge. 2) Gemak = Værelse. 3) Tapeteri = det Stof, hvormed et Værelse er betrukket, hængende eller fast paa Væggen. Her er det muligvis svært Tapetpapir eller vævet Stof, som var lavet i Wien. 4) Bordure = Besætning, Indfatning, Bort. 5) Bande = en Bredde af Stoffet eller Tapetet, der naar fra Loft til Gulv. 6) Makej = et Slags uldent Tøj eller Silke. 1640 nævnes „tyrkisk dobbelt Makej eller mosgrøn“ (gros grain). 1731 nævnes „trykte Cosianter eller Makej“. Det beskrives som blommet, uldent Tøj med skruede Blommer (Blomster). 7) Flammet = farvet med forskellige Farver i bestemte Mellemrum, kan ogsaa have et Mønster i Form af „Flammer“ (Svensk: blyxtapet).

Der har da været 13 Værelser i Lindegaarden, hvis Vægge har været beklædt paa denne Maade. Alle Tapeter har vist været af Tøj af noget forskellig Slags og Udseende. Enkelte kan dog have været af svært Tapetpapir. Watkinson købte dem alle.

Om det øvrige Inventar, der solgtes, vil derimod her blive givet et Referat i stærkt sammentrængt Form, hvorved en bedre Oversigt tillige opnaas. Som Regel vil Numrets Pris ikke blive anført, og naar dette vil ske, er det altid kun Købeprisen, som anføres.

Til Væggenes Udsmykning hører ogsaa Gardiner. Der solgtes ialt 41 Gardinstænger, deraf 20 til W. og 16 til L. Af Gardiner solgtes ialt 20 Numre; af disse var 2 af grøn Makej; 6 var af Kattun, $3\frac{1}{2}$ Alen lange og $1\frac{1}{2}$ Alen brede med Messingringe. 3 ditto var $4\frac{3}{4}$ Alen lange og 3 Alen brede med Messingringe. 1 ditto, 4 Alen langt og 2 Alen bredt. 4 ditto, 4 Alen lange og $1\frac{1}{2}$ Alen brede. 4 Gardiner var af hvid Kattun og var 4 Alen lange og $1\frac{1}{2}$ Alen brede med Messingringe.

Opvarmningen har dels bestaaet i Kaminer, dels i Jernovne. Der solgtes nemlig 6 Kaminbrætter, der betegnes som anstrøgne. Endvidere solgtes 2 Jern-Bilæggerovne med Jernfod og 3 Jern-Vindovne med Rør og Jernfod. De købtes alle af W. og L. Hertil maa ogsaa regnes: 1 Jernplade, 1 ditto til Skorstenen og 1 Jernspjæld til en Skorsten, der købtes af samme. Endelig et Jernskud til en Kakkellovn. Ovnens Pris var ret høj, 8—20 Rdlr., den sidste omtrent den højeste Pris paa Auktionen. Hertil maa ogsaa medregnes 6 Jern-Forneau*) (W).

Af Borde fandtes en uhyre Mængde. Der solgtes ikke færre end 24 Fyrreborde med Krydsfod**). Desuden

*) Forneau = Fransk: fourneau, gammel Fransk: fornel = transportabelt Ildsted, et Fyrfad (af Jern) til Trækul.

***) Bord med Krydsfod = et Bord, hvis Plade hviler paa Ben, som ved hver Ende krydser hinanden. Begge Endekryds er forbundne med hinanden ved en Stang gennem Krydssets Midte og fastgjort her med en Kile. Benene er tillige ofte forbundne med hinanden nær ved Gulvet med Brædder. Betegnelsen „Krydsfod“ kan dog ogsaa betyde et Bord, hvis fire Ben alene nede nær Gulvet er forbundne ved et Kryds af Brædder.

andre Borde med Krydsfod med et Bordtæppe: et med Læderdække*), et med grønt Makejs Borddække, to med Plysses Dække, et lidet med guldblommet Silkeflorsdækken og et lidet ditto uden Tæppe. Desuden købtes to Borddækker, deraf et af gult Makej, et andet var af grønt Raskes Tøj**). Endelig anføres 3 lange Fyrreborde med Krydsfod. Af disse 33 Borde med Krydsfod købte W og L ialt 17. Men dermed var Bordenes Antal ikke udtømt, der omtales ogsaa andre Former: Et stort, grønt anstrøget Fyrrebord med Skuffer, Laase og Nøgler (L). 3 Fyrreborde, hvoraf L. købte de to: et brunt anstrøget Fyrrebord at slaa sammen med to Endestykker og en Fod med Jernbeslag (W); et stort Fyrrebord af tre Stykker og med sex Fødder (W); 3 lakerede Slagborde***) og et stort lakeret Slagbord, hvoraf W købte to; et lakeret Bord, købt af W; et lakeret Tebord og to anstrøgne Teborde (et lille købt af L.). 6 lakerede Cheridoner****), hvoraf W købte to, L købte to. 2 lakerede Borde med Brædtspil og Brikker udi, hvoraf W købte det ene, samt to Borde med Stenblad*****), hvoraf det ene Blad betegnes som brækket, og et betegnes tillige som »indlagt«, begge købt af L. Ialt fandtes da 57 Borde.

Antallet af Stole er i Forhold til Bordenes Antal beskedent. Af dem var to med rødt og blaat syet ostindisk Overtræk (L.), en lav Stol overtrukken med Plys (L.), en gammel brækket Stol, en Bagstol*****) med Læder betrukket (2 M. 8 S. W), 3 gamle Læderstole, 4 høj-

*) Dække = Tæppe, Bordtæppe.

***) Rask = et Slags tyndt uldent Tøj, specielt til Omhæng. Egentlig et Stof, der vævedes i Byen Arras i de daværende Nederlande.

****) Slagbord = Bord, hvis Plade kan slaas op, saa den staar lodret og fylder mindre. Lakeringen tyder paa, at det er fine, smaa Møbler.

*****) Cheridon = Guéridon = en Stander eller et lille, rundt Bord, særlig til at bære Lys, f. Eks. en Kandelaber.

*****) Stenblad = Bordblad, Bordplade af Sten.

*****) Bagstol = Stol med høj Ryg.

ryggede Stole med uldent, flammert Tøj betrukne, 6 engelske Læderstole*), 6 højryggede Guld-Læderstole, 7 Læderstole (W), 2 Stole med Damaskes Overtræk og Frynser (L., 1 Læderstol, 1 gammel ditto og 1 ditto Stol med Linnedtræk (d. e. Betræk). Ialt 36 Stole.

Af andre Sidde-Møbler nævnes kun to Fyrrebænke samt en Fyrre-Slagseng; den sidste har vel været et Møbel i Lighed med en Slagbænk, der kan trækkes ud og blive til Leje for en eller to.

Af Senge og Sengetøj nævnes følgende: Den fineste Seng beskrives saaledes: Et ostindisk Sengested med Carnitz**). Hertil et Sidses***) Omhæng af 6 Stykker, to Kapper med Kraperier****) og Silkefrynser og en Underkappe, foret med Lærred, Gardiner forede med Kattun og med Silke-Agrements*****) besat, item et Kattuns Himmel- og Hovedstykke. Heri har ligget: Et Sidses Tæppe*****), foret med Kattun og stoppet med Bomuld, en Olmerdugs Hovedpude, en Skindoverdyne, en blaastribet linned Hovedpude. Alt købt af W. for 24 Rdlr. 1 M. 15 S.

En Fyrre-Himmelseng, hvortil hørte et grønt Rasches Omhæng af tre Stykker og en Kappe (L). Hertil hørte vist: En graastribet Vadmels Underdyne, en linned, brunstribet ditto, en blaastribet ulden Overdyne, en hvid-blaastribet Hovedpude. Og ved Sengen har staaet et Fyrre-Slag-Sengebord †).

*) Læderstol, her vel = en med Læder betrukket Stol. Guld-Læder = Gyldenlæder.

***) Carnitz = Karnis = Krongesims = det øverste afsluttende Led af en Gesims (Fransk: corniche, Latin: coronis).

****) Sidses — vel af Tysk: Siden, Silke, altsaa = af Silke.

*****) Kraperi, vel = Krepiner = Frynser til et Stykke Stof, saa de hænger lodret ned.

*****) Agrements = Agraman = Udsmykning til Gardiner o. lign. (Fransk: agréments).

******) Tæppe, her = Sengetæppe.

†) Sengebord = Natbord, et lille Bord til at anbringe ved Sengen.

Der nævnes 3 Fyrre-Skaksenge*). Af dem havde en to forgyldte Knapper ved Fødderne, og hertil hørte et grønt Omhæng af Makej og Kappe (W). En var med 6 forgyldte Knapper med et rødt og hvidt Kattuns Omhæng dertil (W). Heri har vel været: En gl. hvid, blaastribet Underdyne, en brunstribet ditto og en blaastribet Hovedpude (L). Til den tredie Seng har vel hørt en sortstribet ulden Overdyne, en linned Hampedyne, en blaastribet, linned Overdyne (L) og tre gamle Hoveddyner (L).

Der nævnes ogsaa 6 Fyrre-Standsenge**). Til en hørte vel en hvid Hampe-Underdyne, en blaastribet Bolsters ditto, en ditto linned Overdyne, en ditto Hovedpude og en Vadmels ditto. Til en anden Seng hørte vel: En blaastribet Bolsters Underdyne (W), en brunstribet Hampe ditto (W), en ulden blaastribet ditto og en blaastribet Hovedpude. Til en tredie hørte vel: En linned brunstribet Underdyne, en ditto blaastribet, en ulden sortstribet Overdyne (alle købt af W). Til en fjerde hørte vel: En hvid, brunstribet linned Underdyne (L), en blaastribet ditto og to brunstribede Hoveddyner. Endvidere nævnes en Standseng (L) og en Fyrre-Standseng (L) og en Fyrre-Standseng uden Himmel (L).

Endvidere nævnes et Fyrre-Sengested***), hvori vel har været: En sort og hvid ulden Underdyne, en linned blaastribet ditto, en hvid ulden Overdyne (W) og to Hovedpuder. Samt et opslaget Fyrre-Sengested, hvortil vel har hørt: Et rødt Makejs Omhæng af to Gardiner og to Kapper (L). Endelig et Fyrre-Standsengested

*) Skakseng = en Himmelseng, hvis opløbende Overdækning bestaar af to lodrette og to skraatstillede Stolper, hvorpaa Omhænget anbringes. (Adjektivet „Skak“ = skæv, skraanende.)

**) Standseng = en fritstaaende Stolpeseng, hvis fire lodrette rette Stolper bærer en Himmel, hvorpaa Omhænget fæstes. Eller: en Seng, hvis Stolper ikke naar synderligt over Endestykkerne.

***) Sengested er her = en Indretning, hvor et Sengeleje opredes, brugt især om Aflukke, Alkove, Træ- eller Jernstel til saadant Brug.

(L), hvortil vel har hørt: En hvid Vadmels Underdyne og en blaastribet ditto. Endelig nævnes en Alkove. Ialt har der da været 15 Senge i Gaarden.

Til Udsmykning af Væggene var anvendt dels Billeder, dels Spejle. Af Billeder fandtes: 1 Kobberst[ik] om Versailles (L), 16 Tavler med forgyldte Rammer (4 M. 16 S.), 1 Skilderi paa Træ (4 M. 16 S.), en sort Ramme til et Skilderi, 1 Skilderi med forgyldt Ramme (7 M. W), 3 Kobberstik med forgyldte Rammer (L. 1 M. 5 S.). Af Spejle fandtes: Et brækket lidet Spejl med forgyldt Ramme, et firkantet Spejl med samt Ramme (4 R. 11 S.), et stort Spejl med Glas, Ramme og Krone over samt forsølvet Beslag, med højt (d. e. Højde) i Glasset $1\frac{5}{16}$ Al. og Bredde 1 Alen (28 R. W), et Spejl med ditto, ditto (13 R. 2 M. 6 S.). Endelig en Lampe*) med forgyldt Ramme og Spejlglas uden Pibe. Hertil kan ogsaa henføres to Chassis**) til Vinduer med Kobberstyk, hver af 16 Tavler***) (4 M. L).

Af andre Møbler maa endnu nævnes: Et Fyrreskab med to Døre, Laase og Nøgle (2 R. 5 M. 8 S. L). Et Natskrin og et grønt Natskrin.

Af særlige Brugsgenstande fandtes: en Spinderok, en Garnvinde, et Par gamle Karder (d. e. Karter), en Fod til en Parykblok, to Foerkister****) med Hængsler (L). 3 Hyldefjæle (L. købte to), 8 Hylder (W købte 4) og en Vaskebænk (W).

Til Køkkenet og Kælder maa henregnes: En Spand med Jernbaand og Greb, en Jerngryde, et gammelt Kar, en gammel Jerngryde, en gl. Kobberkedel, et Jernrør (W), 2 gl. Kobberpotter, 2 Retterbænke (W) og to

*) Lampete = en Arm af Træ eller Metal, der bærer et Lys, som anbragtes paa Vægge, Spejle o. lign.

**) Chassis = Indfatning, Ramme, som er udfyldt bl. a. med halvt gennemsigtigt Tøj, men her da med Kobberstik, til at sætte foran et Vindue. (Af Latin: capsula = Kasse.)

***) Tavle = Billede.

****) Foerkiste = Rejsekiste? Eller Kiste med indvendigt Betræk af Tøj?

Retterborde*) (W), en Brødhæk**), 23 Hylder (W købte 13), en Vaskersten (1 R. W). 8 Stk. smaa Træer***) (fandtes ikke), 2 Stk. Fyrre-Træer, et Oxehovede****), et gl. ditto, 9 gamle Oxehoveder (kun eet fandtes) og en Musthou*****). Her har ogsaa staaet Borde, der er medregnet foran.

Redskaber til Haven: 1 Jern-Skuffe, 2 gode Gang-Skuffer, 1 ditto ringere, 4 Jernriver, 8 gamle Spader, 2 Spader uden Skaft, 1 ubrugelig Hakke, 2 Kaalhypere, 1 Jerngreb, 1 Havesaks, 1 liden Podesav, 1 gammel Haandøkse, 1 lang Maalestok, en Haugesnor, 1 Bæresaa*****), en Kobber-Vandsprøjte†), en dobbelt Haugestige, en Vandspand, 6 smaa Urteballer††), 3 lange ditto, 61 malede Urtestokke, 3 Meloneglas, 4 gamle Vinduer, 1 gl. Skovsav, 6 Nr.-Brændere paa en Ring og to gamle Stempelhamre. W. købte alle Haveredskaber.

Vogne, andre Agerbrugsredskaber og Heste: En Kane med Svanehals og tre Stænger. En beslagen Materialvogn med Tilbehør (2 R. W). 2 gamle Sten-Vogn bagreder†††) med to Hjul (W). En ditto Fremred†††), en Fremvognsrede, en ringere ditto, en Bagred af en Stenvogn††††) med Beslag. 2 Ruller med Jernringe til en Stenvogn. 2 Ruller med Jernringe. 5 gamle Materialvognnaver†††††) med Jernringe. Hjul og Rede til en holstensk Vogn. 3 gamle Hjul uden Beslag. En Hjulbør. 2 Træhjul,

*) Retterbænk-bord = Bænk eller Bord i Køkkenet, der bruges til Anretning af Maden = Køkkenbænk, Køkkenbord.

***) Brødhæk = en Indretning af Tremmer til at gemme Brød i, hang som Regel under Hanebjælken.

****) Træer, her = et rundt Kar af Træ, især til flydende Varer (Øl, Brændevin), en Tønde, et Anker.

*****) Oxehovede = en stor Fustage, rummende 240 Potter.

*****) Musthou = Beholder af Træ, her til Most.

*****) Bæresaa = Saakurv til Saasæd o. lign.

†) Spøjte = Sprøjte.

††) Balle = Balje.

†††) Rede, af Oldnordisk reid, Vogn. Fremrede = forreste Del af en Undervogn. Bagrede = bagerste Del af ditto.

††††) Stenvogn = Karre til at køre Sten paa.

†††††) Naver, her = Hjulnav. Materialvogn = Arbejdsvogn.

ny opringede (W). En Agestol med to Jernhager (W). 2 gamle Høsthækker*), et Par gl. Vognfjæle, 2 gamle Hamler med Beslag, en gammel Slæde, et gammelt Vognskrin, et gl. beslaget Materialhjul, et gammelt Hjul med Beslag, 2 Stenvogn-naver med Jernringe, en Naver, et stort Jernbor, 2 Jernbolte med Lænke, en Knubvogn**) med tre Hjul (W). Endvidere et Vandtrug (W). Der solgtes endvidere tre Heste: En sort snupped***) Materialhest****), en brun ditto og en brun Hoppe. De tre Heste kostede 14 Rdlr.

Fiskeriredskaber m. m.: To Master til en Baad, en Aare, en gammel Fiskejolle med tre smaa Aarer, en Ege*****), et gammelt Vaad paa 56 Favne med Liner, to Ruser med Rage-Garn*****), et lidet Vaad til Parker med Liner, et gammelt Toug, 7 Jernbøjler til Ketzer-Garn†), en stor Fisketønde med fire Jernbaand, to Fiskeføre-Tønder med 16 Jernbaand (W), en Fisketønde med Træbond (d. e. baand) (borte!). Endvidere et rødt og hvidt Flag paa en Jernstang.

Forskelligt: 10 Stk. Egeplanker, 2 Stk. Hjul-tømmer, et otte-Alens Træ (W), et Vindespil til en Mølleaksel med sine Stiver, uden Tov (W). 3000—3500 Mursten (17 R. 3 M. W). 2 Stykker Fyrretræer (W). Et Stakitværk om Træer (W).

Fra Gaardens Fiskers og Urtegaardsmands Hus, der laa i den store Lysthave, maa følgende

*) Høsthæk = Side paa en Høstvogn, bestaaende af paalangs løbende Tremmer.

**) Knubvogn = en lav, stærk Vogn til at føre „Knubber“ paa. Knub = Træblok, Træstub.

*** Snupped Hest = Hest med Snup = en langagtig eller hvid Streg paa Hestens Snude.

****) Materialhest = Arbejdshest.

*****) Ege = Baad af en udhulet Træstamme.

*****) Ragegarn, ukendt.

†) Ketzer-garn: „Ketser“, Ketsjer, er en Jernring paa en lang Stang; paa Ringen er udspændt et løst Net = Fiskereds-kab. „Ketsergarn“ er da vel = selve Nettet eller Garn til et saadant Net.

hidrøre: En Jern-Stenrage med 3 Kløer, to lange Støvlepigge, en gammel Jernrive, en gammel Vedøkse. Et Baads-hagejern. En Jernfork med Skaft, en ditto i Stykker. Et Fyrebord med Krydsfod. Et ditto ringere, et ditto endnu ringere. En lang aaben Fyrrebænk*) og en ditto. To smaa ditto. En gammel Vaskerbænk. En Jern-Bilæggerovn med Jernfod. En blaastribet ulden Overdyne, en sortstribet ditto. En gammel Fiskertønde. En Bilæggerovn med Jernfod. Watkinson købte her alt.

Det samlede Beløb, der indkom ved Salget af disse Numre, var 447 Rdlr. 8 Sk., hvortil kom ca. 60 Rdlr. ved Salg af forskellige fra de andre Gaarde.

Efter denne Auktion som Afslutning paa Omtalen af den højtstaaende Adelsmand Carl Ahlefeldt Liv er der intet gammelt Ord, der lettere løber i Pennen end »sic transit gloria mundi«, saaledes forgaar Verdens Herlighed. Men Lindegaarden selv vedblev at bestaa, og den kom endda til at blive skønnere og skønnere.

Christoffer Watkinson og John de Thornton.

Watkinson fik altsaa Gaarden og endda det meste af dens værdifuldeste Inventarium i Eje. Han, der var en engelsk Købmand i Hamburg, har næppe tænkt paa selv at bo paa Gaarden. Maaske har han tænkt sig snart at afhænde den, hvis det kunde ske med Fortjeneste. Dette skete dog ikke i hans Levetid. Han havde iøvrigt allerede 16. December 1721**) købt Kalundborg Slots Ladegaard samt de store Gaarde Østrupgaard og Astrup af Carl Ahlefeldt for 122,000 Rdlr., hos hvem han havde 40,000 Rdlr. tilgode. Han har sikkert været en meget formuende Mand. I 1724 havde han faaet dansk Adelspatent. Da han døde 1729, gik alle hans Ejendomme i Kalundborg og Omegn

*) De to lange aabne Fyrrebænke har aabenbart været brugt til Natteleje, medens de to korte Bænke har været brugt til at sidde paa. Udstyret har været meget tarveligt.

**) I Traps Danmark S. 431 hedder det, at han først købte disse Gaarde i 1724 efter Geheimeraadinde Walthers Død.

over til hans nærmeste Arving John Torrington. Denne var ogsaa bosat i Hamburg, hvor han synes at have været Englands Postmester. I 1732 adledes han som de Thornton. Han beholdt Ejendommene ca. 12 Aar og solgte dem saa alle, ogsaa Lindegaarden, i 1742 til General Christian Lerche. I den Tid, da han ejede Lindegaarden, var denne beboet af hans Forvalter Sr. Niels Lind, som da har bestyret dens tilliggende Jorder²⁶).

Vi har en Brandtaksering for Byen fra 1736. Denne giver en god Beskrivelse af selve Gaardens Bygninger, som er saa meget værdifuldere for os, som Gaarden da utvivlsomt havde omtrent samme Udseende som i Hans Lindenovs Tid, selvom Alderen havde sat sine Mærker i nogle af Bygningerne. Denne Taksation oplyser følgende²⁷):

Nr. 1. Lindegaarden kaldet, Hr. John de Thornton i Hamborg tilhørig og for Ejeren af hans Forvalter Sr. Niels Lind beboende*)

1. En østre Tværlængde ud til Vor Frue Kirke, 25 Fag med Portrum, paa en Etage høj, Ege-Bindingsværk til Gaden og Gaarden samt muret Tavleværk inden og uden, teglhængt. Stueværelser i brugelig Stand. — 375 Rdlr.
2. En ditto Længde i Baggaarden til Stald og lign. Højde og Materialer som meldt, paa 13 Fag og i ringe Stand. — 105 Rdlr.
3. En Længde Stue-Værelser udi Nord til Adelgaden af foranførte Bygningsværk og Højde. 29 Fag. — 580 Rdlr.
4. En søndre Side-Længde i Baggaarden til Stald, Fæ- og Vognhus, af Eg og Murbindings- og Tavleværk, en Etage høj, teglhængt og brøstfældig. 24 Fag. — 120 Rdlr.
5. En Tværlængde i Øster og Vester mellem For- og Baggaarden. 26 Fag af lige Højde og Værk, som meldt, med Portrum og i god Tilstand. — 260 Rdlr.
6. En Længde i Vester. Stueværelser af før berørte Højde og Bygning, 19 Fag med Kælder under de fire, samt en Udbygning paa den søndre Ende af Grundmur paa 3 Fag med Kælder under. — 340 Rdlr.
7. Udi samme Gaard tilliggende Have et Hus af Ege-Bindings-

*) Den var vist Prokurator Niels Lind, født 1702, død 1772.

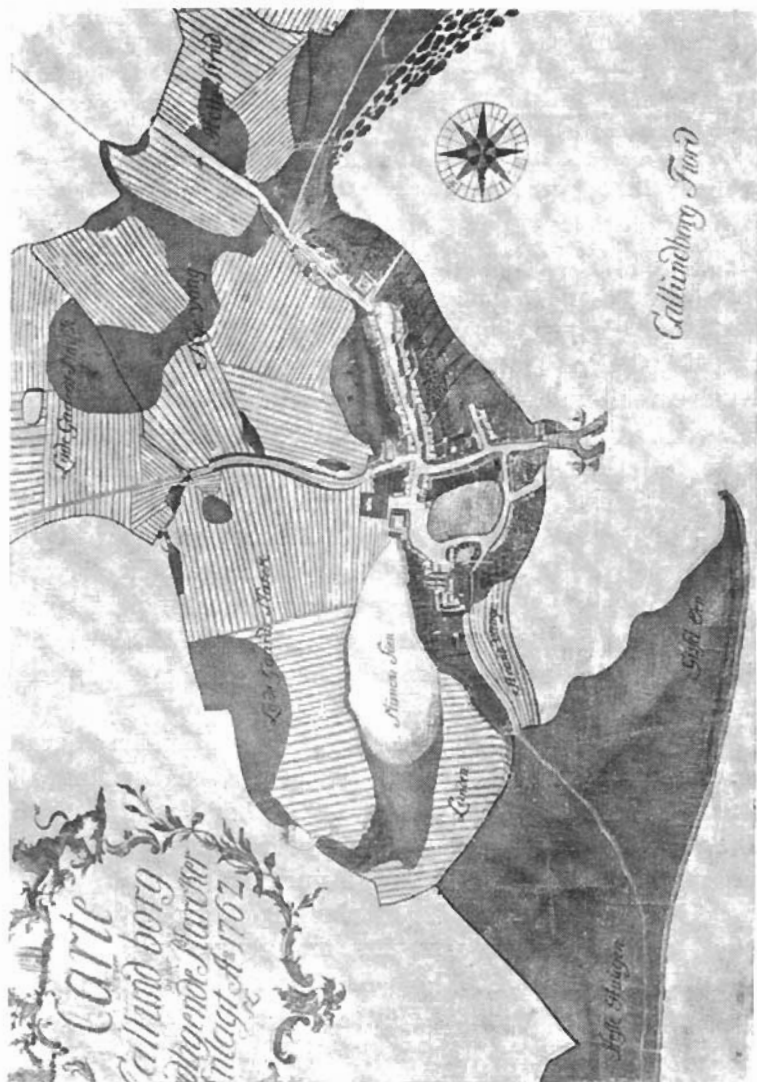

Fig. 5. Udsnit af malet Kort 1762 (Kal. o. Omegns Mus.). Her ses: Hestehavestræde. Syd derfor Strandvænge. Nord derfor bl. a. Lindenvænet med to Huse, og Vest herfor „Lunden“. Nord for Torvet ses Ladegaarden og Nord for den: St. Olai Kirke. Nederst: Smakkebroen — derfra fører Skibbrogade og Møllestræde mod Nord. Nord for Kordelgade ses Nyvangsjorder.

værk, 2 Etager høj og Skiæverstens Tag (d. e. Skifertag), 3 Fag med Kælder under. — 50 Rdlr. Ialt 1830 Rdlr.

Endvidere Matr. Nr. 2, Lunde huset kaldet, beliggende udenfor Blindeport. Det ejedes af John de Thornton og beboedes af Lindegaardens Urtegaardsmand og Fisker.

Det bestod af 12 Fag med en liden Lude eller Udbygning ved den østre Ende paa 2 Fags Størrelse, ialt af Ege- og Fyr- Bindings- og Murtavle-Værk, en Etage høj, med Straatag og i god Stand. — 60 Rdlr. Et Tørve- og Brænde-Halvhus af Fyr og Gran med Brædder beklædt og Straatag. 5 Fag. — 2 Rdl. Ialt 62 R.

Disse Oplysninger om Matr. Nr. 2 Lunde huset, hvilket Matrikelnummer den Gaard ogsaa havde, som senere laa overfor Lindegaarden paa den anden Side af Adelgade, er ogsaa af Interesse her. Auktionen oplyste os om, hvorledes dette Hus havde været møbleret (S. 83 og 100 f.)

I en Synsforretning 1741 over nogle Jordlodder i Byen, som fire Borgere havde afgivet Beretning om efter Magistratens Ordre, omtales ogsaa en Jordlod, kaldet »Lunden«, der hørte til Lindegaarden og ejedes af Sr. Thornton. Selvom den var matrikuleret til 5 Tdr. 3 Skp. og 2 Album, kunde den dog ikke udbringe meget, saaledes som den da blev drevet²⁸).

Et ret stort Areal er under Navnet »Lunden« ogsaa angivet paa et meget stort oliemalet Kort, der findes i Kalundborg og Omegns Museum. Det har været lavet til Brug for Byens Styrelse. (»Carte over Callundborg og de vedhængende Marcker. Anlagt Anno 1762, P. L.«). »Lunden« laa da Nordvest for Lindevænget, grænsende mod Nord til Munkesøens vestre Del, mod Sydvest til Hestehaven (Fig. 5). Dette Areal har da tilhørt Lindegaarden. Det kunde være det Stykke af Hestehaven, som Hans Lindenov købte af Byen og aldrig betale (S. 53), og dets Navn er et Minde om den lille Skov, der en Gang groede i Hestehaven og nu findes i Byens Navn (S. 39).

Brandtaksationen af 1736 viser, at Længert mod Gaden var den samme som nu med Undtagelse af den vestre Ende med Riddersalen. Østlængen var i hvert Fald ander-

ledes end nu, men en Port har ogsaa da været her. Mellem-længen synes i alt væsentligt at være den samme som den nu staaende. Vestlængen var helt anderledes end den nu staaende, og den sydlige Længe var brøstfældig ligesom den østre Længe i Baggaarden. Men vigtigt at vide er det, at Gaardens Grundplan da var omtrent som den nuværende, i hvert Fald i Hovedtrækkene. Samme Grundplan har den sikkert ogsaa haft i Hans Lindenovs og i Præsten, Magister Valentin Christensens Tid. Gaardens Udseende paa Resens Kort har lidet med Virkeligheden at gøre.

I 1742 var Lindegaarden altsaa kommen i General Christian Lerches Eje.

(Fortsættes).
